

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**ANALÝZA POSTOJŮ STUDENTŮ ZÁKLADNÍCH
A STŘEDNÍCH ŠKOL K ROMSKÉ POPULACI**

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Mgr. Pavel Janota, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: III.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

30. března 2010

.....
Mgr. Pavel Janota, DiS.

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále děkuji Petru
Špatnému, dipl. um. za pomoc s grafickou úpravou bakalářské práce.

Obsah

Úvod	7
1 Postoje a jejich utváření	9
1.1 Vliv věku na utváření postojů k menšinám	10
2 Současná situace Romů v České republice	12
2.1 Romové a vzdělání	13
2.2 Romové a nezaměstnanost	14
2.3 Romové a bydlení.....	14
2.4 Rodinný život Romů	15
3 Obraz vztahu mezi Romy a většinovou společností po roce 1989	16
3.1 Vztah veřejnosti k Romům.....	16
3.1.1 Vztah veřejnosti k romskému etniku ve světle sociologických výzkumů. 19	
3.1.2 Rasově motivované útoky proti Romům po roce 1989.....	22
3.2 Obraz Romů v médiích.....	24
4 Cíle	28
5 Hypotézy	29
6 Metodologie	29
6.1 Výzkumný vzorek	29
6.2 Popis sběru dat.....	30

7	Výsledky výzkumu	30
7.1	Znalost respondentů o historii a současné situaci Romů.....	30
7.1.1	Znalost země původu Romů.....	31
7.1.2	Znalost počtu Romů žijících v České republice.....	31
7.1.3	Znalost osudu Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války	31
7.1.4	Znalost nějaké význačné romské osobnosti	32
7.1.5	Znalost nějakého televizního pořadu o Romech	32
7.1.6	Znalost toho, co by mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti	33
7.1.7	Znalost problémů, se kterými se v současné době Romové potýkají.....	34
7.2	Zkušenosti respondentů s Romy.....	35
7.2.1	Popis a hodnocení osobních zkušeností respondentů s Romy	35
7.2.2	Osobní znalost Romů	36
7.2.3	Osobní vztah k Romům, které respondenti osobně znají.....	36
7.3	Vzájemný vztah mezi informovaností vybraného vzorku respondentů o Romech a zkušenostmi respondentů s Romy a hodnocením Romů.....	37
7.3.1	Vztah mezi informovaností respondentů o Romech a hodnocením Romů respondenty	37
7.4	Způsob získávání informací o Romech, jejich historii a jejich současné situaci ze strany respondentů.....	39
7.4.1	Zdroje, z kterých získávají respondenti informace o Romech	39
7.4.2	Získávání informací o Romech z vyučovacích předmětů	39
8	Diskuse	40
	Závěr	45
	Seznam použitých zdrojů	47
	Seznam zkratk	53
	Seznam příloh.....	54

Příloha I.....	55
Příloha II.....	59
Abstrakt.....	65
Abstract.....	66

Úvod

Z jakého důvodu jsem se rozhodl zpracovávat právě téma vztahu mezi majoritní společností a Romy? Hlavním důvodem k výběru tématu: postoje mládeže k Romům, byla moje zvědavost. Jako referent odboru sociálních věcí a zdravotnictví, který rozhoduje o dávkách pomoci v hmotné nouzi, se při své pracovní náplni často dostávám do kontaktu s Romy. Moje zkušenosti s Romy jsou různé. Někdo může namítnout, že moje zkušenost jako sociálního pracovníka – úředníka – není relevantní, protože za mnou občané většinou přicházejí až tehdy, když mají pocit, že nemají dostatek finančních prostředků k zabezpečení svých základních životních potřeb a že mne tedy určitým způsobem potřebují a z toho důvodu se ke mně chovají i jinak, než se chovají k ostatním příslušníkům majoritní společnosti. Chci tím jen říct, že moje zkušenost s Romy je specifická, nicméně se domnívám, že to není handicap, neboť každá zkušenost je specifická a jedinečná, protože se váže vždy ke konkrétnímu člověku, který je také jedinečný. Domnívám se, že s většinou Romů, se kterými jsem se dosud setkal, vycházím dobře, s většinou z nich mám pozitivní zkušenosti. To, že s některými Romy nevycházím dobře, není podle mne dáno jejich „romstvím“, ale vzájemným vztahem mezi námi, jehož základem je nespokojenost s chováním nebo vystupováním jedné nebo druhé strany. „Romství“ v tom, podle mého názoru, alespoň pro mne, nehraje žádnou roli. S ohledem na tuto moji zkušenost mne zajímalo, jak je na tom mladá generace se svými postoji k Romům a jaký je vzájemný vztah mezi těmito postoji a informacemi, které vybraný vzorek žáků, učňů a studentů má o Romech, a také zkušenostmi, které mají tito mladí příslušníci majoritní populace s Romy. Respondenty budou žáci a studenti z obce Kaplice.

V teoretickém vstupu jsem sledoval záměr popsat podstatu postojů a jejich utváření, hlavní charakteristiky popisující současnou situaci Romů v České republice a problémy, se kterými se Romové v jednotlivých oblastech svého života potýkají. Poslední část teoretického vstupu popisuje, také ve světle sociologických výzkumů a mediálního obrazu Romů, vztah mezi Romy a majoritní společností po roce 1989.

V praktické části bakalářské práce jsem se pokusil zhodnotit míru informovanosti respondentů o Romech, jejich historii a jejich současné situaci. Dále jsem se pokusil zjistit, jaké zkušenosti mají respondenti jednotlivých škol s Romy, zda osobně znají nějakého Roma a jaký mají k Romům, které znají, osobní vztah. Cílem práce bylo také zjistit vzájemnou provázanost mezi informovaností respondentů o Romech s tím, jak respondenti Romy hodnotí. V bakalářské práci jsem se pokusil také zjistit míru vzájemné závislosti mezi zkušenostmi respondentů s Romy a jejich hodnocením.

Vděčnou pomocí při psaní bakalářské práce mi byly zejména monografie zabývající se sociální psychologií, monografie zabývající se romistikou, zprávy z výzkumů Centra pro výzkum veřejného mínění a nejrůznější elektronické zdroje.

1 Postoje a jejich utváření

„Postoj je vždy spojen se vztahem k nějaké hodnotě.“¹ Postoj je trvalé pozitivní nebo negativní hodnocení objektu nebo symbolu tohoto objektu, které determinuje způsob jednání, resp. je s ním konzistentní, pokud to situace dovoluje.²

Postoj obsahuje tři složky: kognitivní, emotivní a konativní. Kognitivní složka obsahuje názory, mínění a znalosti o objektu postoje. Emotivní složka se týká emocí, které jsou prožívány ve vztahu k objektu postoje. Emotivní složka dodává postoji jeho motivační charakter a určuje jeho zaměření. Konativní složka postoje zahrnuje veškerou pohotovost k jednání, které souvisí s postojem.³ „Každý jedinec má mnoho postojů, a tak se vytváří individuální systém postojů.“⁴

„Postoje vyjadřující vztah k hodnotám se vytváří učením. Hodnotová orientace se vytváří již u dítěte raného věku v průběhu jeho primární socializace.“⁵ Člověk se již od raného dětství učí oceňovat co je dobré a co je špatné. A to jednak v rovině společenské (co za dobré nebo špatné pokládá jeho kulturní a sociální prostředí), a jednak v rovině osobní (co je dobré nebo špatné z pohledu jeho osobní zkušenosti). Pojetí dobrého a špatného je především funkcí emocionální zkušenosti. Dobré je to, co přináší nebo slibuje přinést odměny, a špatné je to, co přináší nebo slibuje přinést tresty. Chování se v tomto směru instrumentalizuje tak, aby se jeho subjekt vyhýbal trestům a dosahoval odměn. Subjekt si osvojuje určitý osobní systém apetencí a averzí, je určitými objekty přitahován a jinými odpuzován, protože v interakci s prvními zakouší odměny a v interakci s druhými tresty. Postupně si vytváří vnitřní síť predispozic k hodnocení objektů. Vytváří si kognitivní obraz světa a paralelně s ním systém subjektivních významů objektů a vlastních činností a vztahů mezi nimi, které tento obraz světa zahrnuje.⁶

¹ JANOUŠEK, J. et al. *Sociální psychologie*, s. 86.

² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 131 – 132.

³ Srov. JANOUŠEK, J. et al. *Sociální psychologie*, s. 91 – 92.

⁴ NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*, s. 217.

⁵ NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 143.

⁶ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 143.

Významnými činiteli, kteří ovlivňují utváření postojů, jsou potřeby jedince a příslušnost člověka k různým sociálním skupinám.⁷ Zvláště významnou roli zaujímá v tomto ohledu, zejména v časných stádiích socializace, rodina. Jedinec přejímá hotové postoje od svých rodičů. Představy a postoje nejsou však na jedince přenášeny jen přímo. Rodina a později i další sociální skupiny vytváří takové prostředí, kde dochází také k rozvoji jedinci vlastních předsudků.⁸ „Členství ve skupině působí na utváření postojů pouze do té míry, do jaké se jedinec se skupinou identifikuje. Významnou roli při utváření postojů sehrává skupinový tlak.“⁹

Postoje jako produkty učení se mohou za určitých podmínek také měnit, neboť vše naučené je podmíněné, a tedy relativně trvalé.¹⁰ Podle některých autorů měnitelnost postoje závisí na charakteristikách systému postojů, na osobnosti a na příslušnosti jedince ke skupině. Obecně platí, že vzrůst intenzity kladného nebo záporného postoje je snazší než snížení intenzity kladného nebo záporného postoje a změna kladného postoje v záporný, jakož i záporného v kladný. Extrémní postoje jsou stabilizované a v běžném životě se obvykle nemění, a pokud se mění, pak vlivem výrazné korektivní zkušenosti; tou může být nějaký psychický otřes, životní krize apod.¹¹

1.1 Vliv věku na utváření postojů k menšinám

Dítě už na sklonku kojeneckého věku vnímá člověka neznámého a zvláštního jako potencionálně nebezpečného. Avšak jestliže něco neznámého a nebezpečného vnímá s pocitem bezpečí a jistoty v zádech, ono „cizí“ přestane být nebezpečným a bude přijato do zkušenosti dítěte jako každá jiná zkušenost.¹²

Podle výzkumů provedených v mateřských školách si dítě poprvé všimne odlišné rasy ve dvou a půl letech. Zdá se, že prvním náznakem rasového

⁷ Srov. JANOUŠEK, J. et al. *Sociální psychologie*, s. 93.

⁸ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 319.

⁹ JANOUŠEK, J. et al. *Sociální psychologie*, s. 93.

¹⁰ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 147.

¹¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*, s. 221.

¹² Srov. MATĚJČEK, Z. Pozitivní a negativní faktory v socializaci dítěte. In SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*, s. 68.

uvědomění je v mnoha případech okamžik, kdy dítě čistě smyslově zaznamená, že někdo má kůži bílou a někdo barevnou. Pokud toto zjištění není provázeno záchránou strachu z neznámého, můžeme říci, že rasová odlišnost budí zvědavost a zájem – nic víc.¹³

Allport dále uvádí, že předškolní děti si pěstují averzi k určitým „emočně silným“ slovům, aniž by měly nejmenší představu o tom, co tato slova znamenají. Averze vzniká dřív, než má dítě někoho, na koho ji vztáhnout. Teprve později si dítě takové slovo spojí se skupinou lidí, které může trestat emocemi, vyvolanými tímto slovem.¹⁴

V předškolním věku můžeme hledat základ pro vznik předsudků. Je to doba, kdy dítě nejvíce „otiskuje“ své prostředí, kdy je maximálně konformní, kdy přijímá sugestivně to, co se mu s patřičnou dávkou autority předkládá. To je také čas vhodný k integraci jakkoliv odlišných dětí do kolektivu, neboť právě děti v mateřské škole sice s přirozenou dětskou zvědavostí, ale jinak bez problémů a bez odporu přijímají nejrůznější lidské zvláštnosti.¹⁵

Výzkumy prokazují existenci rasových předsudků již u dětí raného školního věku.¹⁶ „Někdy kolem osmi let jsou řeči dětí plné předsudků. Naučily se zavrňovat. Jde však o zavrňování především verbální. Děti sice proklínají Židy, Taliány či katolíky, ale chovají se k nim poměrně demokraticky. Mohou o nich mluvit špatně a zároveň si s nimi hrát. Totální zavrňování je hlavně záležitostí slov.“¹⁷

„Když začne působit školní výchova, dítě se dozvídá o nové verbální normě: musí mluvit demokraticky. Musí tvrdit, že považuje všechny rasy a všechna vyznání za sobě rovné. U dětí ve věku kolem dvanácti let se tudíž můžeme setkat s verbální akceptací, ale zavrňováním, pokud jde o chování. V tomto věku předsudky definitivně ovlivnily chování, ale začínají působit verbální,

¹³ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 324.

¹⁴ Srov. ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 327.

¹⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. Pozitivní a negativní faktory v socializaci dítěte. In SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*, s. 69.

¹⁶ Srov. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*, s. 111.

¹⁷ ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 332.

demokratické normy. Paradoxem tedy je, že mladší děti mohou mluvit nedemokraticky a chovat se demokraticky, zatímco děti v pubertě mohou mluvit (alespoň ve škole) demokraticky, ale jejich vystupování je plné skutečných předsudků.¹⁸

„Celkově tedy platí, že podle toho, co bylo do osobnosti dítěte vloženo v předchozích fázích vývoje a co nyní jen dále dozrává, sklízíme už jako ovoce – ovoce dobré nebo méně dobré.“¹⁹

2 Současná situace Romů v České republice

„Ve sčítání lidu v roce 2001 deklarovalo romskou národnost jen 11 716 osob.“²⁰ Toto číslo zdaleka neodpovídá celkovému počtu Romů v České republice. „Z prognóz provedených na katedře demografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy vycházelo, že na přelomu tisíciletí by mělo v České republice žít okolo 200 000 – 250 000 Romů.“²¹

Nejpočetnější skupinou mezi Romy v České republice jsou od poválečné doby slovenští Romové, kteří tvoří asi 75 % - 85 % z celkového počtu Romů u nás. Uvnitř této skupiny existují propastné rozdíly, které se projevují zejména v kulturní, vzdělanostní a sociální úrovni jednotlivců, rodin a jednotlivých generací. Další výraznou skupinu tvoří olašští Romové (asi 10 % z celkového počtu Romů u nás). Zbývajících 10 – 15 % představují maďarští Romové. Pouze nepatrně se na tomto čísle podílejí zbytky původních českých Romů a němečtí Sintové.²² Pokud se hovoří nebo píše o Romech v České republice, jde téměř výhradně, pokud není specifikováno jinak, o slovenské Romy.

¹⁸ ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*, s. 332.

¹⁹ MATĚJČEK, Z. Pozitivní a negativní faktory v socializaci dítěte. In SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*, s. 70.

²⁰ LANGHAMROVÁ, J. et al. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M. et al. *Romové a cikáni – neznámí i známí: interdisciplinární pohled*, s. 94.

²¹ LANGHAMROVÁ, J. et al. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M. et al. *Romové a cikáni – neznámí i známí: interdisciplinární pohled*, s. 100.

²² Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s. 63 – 65.

Z uvedeného je patrné, že Romové v České republice nejsou homogenní skupinou. Přesto je však možné říci, že „Romové dlouhodobě patří k menšinovým skupinám s nejhorsími životními podmínkami, neboť se vyznačují podprůměrnou sociální a vzdělanostní úrovní, vysokou nezaměstnaností, špatnou bytovou situací, nepříznivým zdravotním stavem, neúměrnou kriminalitou a stále zhoršujícím se napětím mezi vlastní komunitou a ostatní českou společností“²³.

Dále uvedené podkapitoly jsou zároveň oblastmi, o kterých se vláda ČR domnívá, že determinují současnou situaci Romů v České republice a že jsou klíčem k řešení celkové situace Romů v ČR. Z uvedeného důvodu považují za nutné tyto oblasti stručně popsat.

2.1 Romové a vzdělání

„Úroveň vzdělání romské populace je dlouhodobě neobyčejně nízká. Projevuje se negramotností ve starších věkových skupinách a rozsáhlou pologramotností u mladších věkových skupin.“²⁴ Nízká úroveň vzdělání tvoří pravděpodobně základ pro přesvědčení majority, že se Romové nechtějí vzdělávat, že unikají naší „až nemístné“ snaze poskytnout jim vzdělání. „Naschvál“ nechodí do školy, rodiče je v tom podporují. Navíc „nechtějí“ absolvovat ani celou „zvláštní školu“, kam se je snažíme zařadit, aby „z nich alespoň něco bylo“ a mohli se žít vlastní prací. Takto však vyrůstají stále noví a noví „příživníci“ této společnosti. Situace se navíc zhoršuje tím, že se ve školských zařízeních (dětských domovech) objevuje stále větší skupina romských dětí, na jejichž výchovu jejich „nesolidní“ romští rodiče zcela rezignovali.²⁵

²³ NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 110.

²⁴ ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*, s. 42.

²⁵ Srov. WINKLER, J. *Analýza potřeb integrace Romů na českém trhu práce* [online]. 2006 [cit. 2009-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.mopo-cz.eu/stranky/analyza-potreb-integrace-romu-na-ceskem-trhu-prace>>.

2.2 Romové a nezaměstnanost

„Specifická míra nezaměstnanosti²⁶ Romů se v České republice odhaduje přibližně kolem 45 až 50 procent.“²⁷ Hlavními handicapy příslušníků romské komunity na trhu práce v současné době jsou: nízká kvalifikovanost, nejistá pracovní morálka, častá fluktuace, snížení poptávky po neodborné a někdy problematické pracovní síle Romů, konkurence zahraničních dělníků na trhu nekvalifikované práce, horší zdravotní stav, neochota zaměstnavatelů přijímat Romy na volná pracovní místa aj.²⁸

Neochota zaměstnavatelů přijímat Romy do zaměstnání má často příčinu v postojích zaměstnavatelů k Romům, resp. v předsudcích a stereotypech o odlišných způsobech pracovního a sociálního chování romského etnika jako celku. Je spojena s neznalostí zvláštností chování a způsobu života romské populace a také s neochotou hledat nové formy zaměstnávání Romů, které by více odpovídaly jejich způsobu života.²⁹

Postoje majoritní společnosti k Romům může ovlivňovat i relativně nízká míra zaměstnanosti Romů, neboť přesvědčení majority, že se Romové snaží vyhýbat poctivé práci a snaží se žít příživnický, je časté.³⁰

2.3 Romové a bydlení

Postavení Romů na trhu s byty ani bytové podmínky Romů nejsou v drtivé většině dobré. Někteří Romové o své byty přišli (nemravným chováním ze strany pronajímatelů bytů nebo např. neplacením poplatků spojených s bydlením)

²⁶ Specifická míra nezaměstnanosti vyjadřuje podíl počtu určité skupiny nezaměstnaných na shodně vymezené pracovní síle v procentech (např. určitá věková skupina, stupeň vzdělání apod).

²⁷ WINKLER, J. *Analýza potřeb integrace Romů na českém trhu práce* [online]. 2006 [cit. 2009-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.mopo-cz.eu/stranky/analyza-potreb-integrace-romu-na-ceskem-trhu-prace>>.

²⁸ Srov. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*, s. 111.

²⁹ Srov. WINKLER, J. *Analýza potřeb integrace Romů na českém trhu práce* [online]. 2006 [cit. 2009-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.mopo-cz.eu/stranky/analyza-potreb-integrace-romu-na-ceskem-trhu-prace>>.

³⁰ Srov. VEČERKA, K. Romové a sociální patologie. In *Romové v České republice*, s. 419.

a zejména v posledních letech dochází k vystěhování Romů z center měst, resp. z lepších čtvrtí na okraje měst, resp. do horších čtvrtí.³¹

Při získání bytu čelí Romové často předsudkům ze strany pronajímatelů a realitních kanceláří, kterým stačí, že zájemce o byt je Rom, a rovnou jej odmítnou, nebo jen přislíbí zájemce kontaktovat, aniž by to měli vážně v úmyslu. V nabídkách realitních kanceláří se lze setkat také s diskriminačním omezením pronájmu slovy „cizí národnost ne“.³² Na druhé straně ti Romové, kteří o svůj byt přišli, se mohou spolehnout, že jejich romští příbuzní jim poskytnou možnost „dočasného“ bydlení ve svém bytě. To vede v mnoha případech k přeplňování bytů nad únosnou míru, podstatnému zhoršení sociálních i hygienických podmínek a pro majoritu ke vzniku nepochopitelné situace.³³ Také tyto jevy mohou ovlivňovat postoje majoritní společnosti k Romům.

2.4 Rodinný život Romů

„Příslušnost k rodině má pro Roma zásadní význam. S rodinou se Rom identifikuje, stává se součástí její složité struktury, přijímá její přísná pravidla, kulturní a etické normy. Postavení člena rodiny určují dva základní faktory: pohlaví a věk.“³⁴ Úkolem mužů v rodině je zajistit ostatním členům ekonomické zázemí. Úkolem ženy v rodině je starost o děti a o domácnost.³⁵ Počet dětí v romské rodině bývá proto obvykle výrazně vyšší, než je tomu u majoritní společnosti a jejich výchova pak probíhá zcela živelně. Děti mají volnost

³¹ Srov. ŠIMČÍKOVÁ, I. Romové jako sociálně vyloučená skupina. In NAVRÁTIL, P. et al. *Romové v české společnosti*, s. 67-68.

³² Srov. *Hledáme pronájem bytu, zn. bez předsudků* [online]. 2005 [cit. 2009-11-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.iqrs.cz/view.php?navezclanku=hledame-pronajem-bytu-zn-bez-predsudku&cislocclanku=2009100017>>.

³³ Srov. SEKYT, V. Romské tradice a jejich konfrontace se současností: Romství jako znevýhodňující faktor. In JAKOUBEK, M. et al. *Romové: Kulturologické etudy*, s. 197-198.

³⁴ HÁJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠÍŠKOVÁ, T. et al. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*, s. 137.

³⁵ Srov. HÁJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠÍŠKOVÁ, T. et al. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*, s. 137 – 138.

a prožívají všechno společně s rodiči a dalšími dospělými, kteří před nimi nemají často žádných tajností, a to ani tehdy, jde-li o intimní manželský život rodičů.³⁶

Větší počet dětí, jejichž výchovu a výživu neumí dospělí Romové dostatečně zajistit, rodinné vztahy Romů jsou „ve velké většině“ nefunkční a neodpovědné, romští partneři žijí „na hromádce“ (a proto neformalizují své rodinné či partnerské svazky), jejich svazky se vyznačují nevázanou sexualitou. To jsou skutečnosti, o kterých je majoritní společnost „nezlomně“ přesvědčena. Romům je dále vyčítáno, že neuznávají „věková omezení“ pro reprodukci, dívky mají děti příliš brzy a Romové stále častěji odkládají své děti do ústavů.³⁷

3 Obraz vztahu mezi Romy a většinovou společností po roce 1989

3.1 Vztah veřejnosti k Romům

Říčan charakterizuje vztah mezi majoritní společností a Romy jako chronické napětí, propukající občas v otevřené nepřátelství.³⁸

Kořeny vztahu mezi Romy a majoritní společností tkví v minulosti, přičemž tento vztah do značné míry determinuje stereotypně negativní vnímání této minority jako nějakým způsobem „problémové“. V diskusích o Romech uvádějí nejčastěji příslušníci majoritní společnosti jako důvody své averze k Romům určité aspekty, které mají souvislost s předpokládanou asocialitou Romů.

Romům je vytykána především kriminalita, časté je přesvědčení většiny, že se Romové snaží vyhýbat poctivé práci, snaží se žít příživnický, usilují o zneužití sociálních dávek, a když pracují, jsou nespolehliví, neukáznění a odborně nezpůsobilí, a tím nepoužitelní pro značnou část možných pracovních profesí. Dalšími negativními aspekty jsou údajné zneužívání sociálních sítí a výhod z nich plynoucích, pocit majority, že Romové nechťejí akceptovat většinovou kulturu (např. svojí častou školní absencí či třeba jinými reprodukčními zvyklostmi) nebo

³⁶ Srov. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945 – 1990*, s. 109.

³⁷ Srov. VEČERKA, K. Romové a sociální patologie. In *Romové v České republice*, s. 420.

³⁸ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 65.

přesvědčení, že se Romové dosud nevzdali použití fyzické síly jako argumentu. Majoritní populaci dále vadí romská hlučnost, špatné sousedské vztahy, nízká kvalifikace, lenost, nečestnost či prostituce.³⁹

„Všechny tyto hrubě obviňující předpoklady vedou majoritu k závěru, že Romy není vhodné pouštět do svého světa. Obecně pak majorita vnímá Romy jako skupinu lidí, jež se od ní v mnoha směrech liší, což by nebylo tak zlé, kdyby odlišnost neinterpretovala téměř všeobecně jako negativní zkušenost.“⁴⁰

Toto vnímání Romů ze strany majoritní společnosti vedlo již v minulosti k utvoření sociální distance mezi majoritou a minoritou. Ta je samozřejmě spojena s xenofobií a interetnickým napětím, jehož následkem se pak logicky staly (latentní i explicitní) interetnický konflikt a xenofobie.⁴¹

Frištenská říká, že „o současné společnosti v ČR se s ohledem na stav interetnického konfliktu často hovoří jako o společnosti nemocné xenofobií. Napětí mezi oprávněnými stížnostmi na chování některých romských jednotlivců a rodin, jež zhoršuje kvalitu života jejich nejbližšího, a to ne bezpodmínečně jen neromského okolí, a zevšeobecněním těchto jevů do víceméně celospolečensky sdílené charakteristiky celé skupiny Romů pak získává svůj konečný tvar v ideologii rasismu“⁴².

Většina lidí se od rasistů distancuje. Ve svém hodnocení Romů však příslušníci majoritní společnosti uplatňují často právě zmíněný princip kolektivní viny, při kterém jsou všichni Romové zařazeni do jednoho celku, z něhož nemají šanci uniknout. Princip kolektivní viny se na Romy aplikuje tím snáze, že se svým zjevem tak výrazně odlišují od ostatní populace. Negativní osobní zkušenost s konkrétní osobou nebo osobami je potom vztažena na všechny Romy. Neberou se v potaz Romové žijící v majoritní společnosti bezkonfliktně, kteří však navíc sami také pohoršeně a možná ještě o něco hůře pohlížejí na špatně se chovající

³⁹ Srov. VEČERKA, K. Romové a sociální patologie. In *Romové v České republice*, s. 419 – 420.

⁴⁰ VEČERKA, K. Romové a sociální patologie. In *Romové v České republice*, s. 420.

⁴¹ Srov. *Postavení a marginalizace Romů v ČR a na Slovensku* [online]. 2003 [cit. 2009-10-06]. Dostupné na WWW: <<http://minorities.fsv.cuni.cz/mensiny/seminarni/Kohoutek.htm>>.

⁴² FRIŠTENSKÁ, H. Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy. In *Romové v České republice*, s. 245.

Romy, jež jim dělají ostudu. „Bezproblémoví“ Romové přitom nemají o mnoho větší možnosti působit na své chybné „soukmenovce“, než jakými disponuje stát a jeho instituce. Situaci lze přirovnat ke snaze představitel české inteligence přesvědčit recidivistu téhož etnického původu, aby zanechal své trestné činnosti. Úspěch je sice možný, ale dosti nepravděpodobný. Pokud totiž člověk sám nedospěje k přesvědčení, že chce na sobě něco změnit, je jakákoliv změna velmi obtížná, ne-li nemožná vůbec.⁴³

Naopak Romové se v naprosté většině cítí v majoritní společnosti jako cizinci, neuznávají hodnoty a normy majoritní společnosti, osud demokracie je jim lhostejný, ve státní moci vidí spíše nepřítele než ochránce.⁴⁴

Z celoevropského průzkumu o situaci menšin, který na svých stránkách zveřejnila Agentura EU pro základní práva, vyplývá, že zhruba 83 procent Romů v Česku si myslí, že diskriminace v zemi je rozšířená. Výzkum se soustředil na nerovné zacházení při hledání místa či bydlení, v práci, ve zdravotní péči, sociálních službách, v restauracích, obchodech a bankách. V posledních 12 měsících diskriminaci v těchto oblastech zažilo podle svých slov 64 procent Romů v ČR. V obchodech, restauracích či v jiných službách se s diskriminací setkalo 42 procent českých Romů.⁴⁵

Existují vůbec nějaká řešení, vedoucí k zlepšení současných špatných vztahů mezi majoritní společností a Romy? Co je třeba udělat, aby se nám společně žilo lépe? Je třeba, aby ti příslušníci majoritní společnosti, kteří mohou svým úsilím a dobrou vůlí přispět k zlepšení vztahů mezi majoritní společností a Romy (učitelé, politici, novináři, atd.), si uvědomili svůj díl zodpovědnosti za společné soužití a dělali vše, co mohou, pro to, aby se nám společně žilo lépe.

„Technokratické řešení neexistuje. Naděje je v tom, že Češi – spolu s Evropou – vezmou vážně mravní a duchovní základy, ze kterých vyrostla naše kultura

⁴³ Srov. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*, s. 58 – 59.

⁴⁴ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 65.

⁴⁵ Srov. *Romové v ČR se cítí diskriminováni nejvíc v EU* [online]. 1996, 22.4.2009 [cit. 2009-10-08]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/romove-v-cr-se-citi-diskriminovani-nejvic-v-eu/372664&id_seznam=786>.

a demokracie. Jen z toho základu se může odvíjet plodné poznání a vpravdě racionální akce.“⁴⁶

Co mají a mohou dělat Romové? Opření o své přátele mezi příslušníky majoritní společnosti a spojení s Romy všech zemí nechť bojují o skutečnou rovnoprávnost, proti diskriminaci všeho druhu. Zároveň nechť vedou zápas s vlastní nevzdělaností a civilizační zaostalostí, se svou izolovaností a roztříštěností, se svými komplexy méněcennosti, se svou nedůvěrou a strachem. Evropská unie je pro ně v tomto boji velkou nadějí.⁴⁷

3.1.1 Vztah veřejnosti k romskému etniku ve světle sociologických výzkumů

Existenci špatných vztahů mezi majoritní společností a Romy dlouhodobě potvrzují i sociologické výzkumy. Pravidelně se výzkumu vztahů majoritní společnosti k Romům věnuje Centrum pro výzkum veřejného mínění.

V březnu 2005 provedlo CVVM výzkum s názvem *Jak jsme na tom s tolerancí? Reprezentativnímu vzorku 1067 občanů nad 15 let byly položeny 2 otázky testující míru tolerance k některým vybraným skupinám obyvatel (např. těžcí alkoholici, lidé užívající drogy, lidé s kriminální minulostí, Romové, homosexuálové, citově nevyrovnaní lidé, lidé jiné barvy pleti, cizinci žijící v ČR, Židé, invalidé atd.).*⁴⁸

V první otázce byli respondenti požádáni, aby vybrali, které z takových skupin by nechtěli mít za sousedy. Z reakcí respondentů vyplynulo, že nejčastěji se lidé chtějí distancovat od alkoholiků (87 %) a narkomanů (87 %) a hned za těmito dvěma skupinami se podle frekvence odmítání umístili lidé s kriminální minulostí (77 %) a také Romové (75 %). Tyto skupiny většina české veřejnosti považuje za problémové z hlediska soužití, a to se projevuje v otevřeně deklarované a výrazně většinové neochotě mít s nimi cokoli do činění. V případě Romů výsledek šetření

⁴⁶ ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 138.

⁴⁷ Srov. ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*, s. 138.

⁴⁸ Srov. ČERVENKA, J. *Jak jsme na tom s tolerancí?* [online]. 2005. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-11]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100476s_ov50427.pdf>.

odráží dlouhodobě problematické vztahy mezi romskou menšinou a většinovou společností.⁴⁹

V druhé otázce se respondenti vyjadřovali k toleranci celé společnosti vůči týmž skupinám obyvatel, jež v předchozí otázce sami zvažovali jako své sousedy. Otázka zněla: jsou podle vás lidé v ČR tolerantní, snášenliví k těmto skupinám obyvatel? (v %)⁵⁰

Jak ukazují výsledky, 61 % dotázaných soudí, že lidé u nás nejsou tolerantní ve vztahu k Romům. Z výsledků vyplývá, že si respondenti myslí, že Romové jsou z nabízených možností nejméně tolerovanou skupinou obyvatel.⁵¹

Tisková zpráva o výzkumu ukazuje srovnání výsledků k druhé otázce (Jsou podle vás lidé v ČR tolerantní, snášenliví k těmto skupinám obyvatel?) z let 1995 - 2000 a z roku 2003 a 2005. Výsledky ukazují na kolísavě rostoucí tendenci tolerance k Romům (viz Tabulka 1).⁵²

Tabulka 1: Jsou podle vás lidé v ČR tolerantní, snášenliví k Romům?

rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2003	2005
% souhlasných odpovědí	13	16	27	30	28	24	21	36

Zdroj: ČERVENKA, J. *Jak jsme na tom s tolerancí?* [online]. 2005.

Výsledky výzkumů z uvedených let dále ukazují na skutečnost, že Romové patří spolu s lidmi užívajícími drogy, s lidmi s kriminální minulostí a spolu s těžkými alkoholiky k nejméně tolerovaným skupinám obyvatel.⁵³

„Podrobnější analýza porovnávací odpovědi na obě uvedené otázky ukázala, že do představ o názorech veřejnosti respondenti z části projektovali své osobní

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Srov. ČERVENKA, J. *Jak jsme na tom s tolerancí?* [online]. 2005. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-11]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100476s_ov50427.pdf>.

postoje. Skupiny, které byly pro ně přijatelné, resp. nepřijatelné jako sousedé, často analogicky označovali jako ty, jež tolerují, resp. netolerují i ostatní lidé.⁵⁴

V roce 2005, 2006, 2008 a 2009 proběhly výzkumy Centra pro výzkum veřejného mínění, které zjišťovaly postoje veřejnosti k různým národnostním skupinám v ČR. Na otázku zjišťující vztah veřejnosti k vybraným národnostním skupinám odpovídalo v roce 2005 1083 respondentů, v roce 2006 1119 respondentů, v roce 2008 1028 respondentů a v roce 2009 1139 respondentů.⁵⁵

Svůj vztah k jednotlivým národům a národnostem respondenti vyjadřovali jejich zařazením na sedmibodové škále, kde krajní body znamenaly „velmi sympatičtí“ (1) a „velmi nesympatičtí“ (7) (viz Tabulka 2).⁵⁶ Z vybraných národnostních skupin (Češi, Slováci, Poláci, Němci, Židé, Vietnamci, Rusové, Ukrajinci, občané balkánských států, Romové) byli ve všech hodnocených rocích Romové veřejnosti nejméně sympatičtí, a to s níže uvedenými průměrnými známkami (viz Tabulka 2).⁵⁷

Tabulka 2: Vztah k národnostním skupinám žijícím v ČR

rok	2005	2006	2008	2009
známka	5,38	5,67	5,52	5,69

Zdroj: ČERVENKA, J. *Vztah k různým národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. 2005.

⁵⁴ ČERVENKA, J. *Jak jsme na tom s tolerancí?* [online]. 2005. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-11]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100476s_ov50427.pdf>.

⁵⁵ Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2006. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100584s_ov60522.pdf>.

Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2007. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100697s_ov70615.pdf>.

Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2008. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100790s_ov80529.pdf>.

Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2009. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100923s_ov90529.pdf>.

⁵⁶ Srov. ČERVENKA, J. *Vztah k různým národnostním skupinám žijícím v ČR* [online]. 2005. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100903s_ov90506.pdf>.

⁵⁷ Tamtéž.

Celkově všechny tyto výzkumy potvrzují názory odborníků, kteří konstatují, že soužití a vztahy mezi romskou a neromskou populací jsou špatné.

3.1.2 Rasově motivované útoky proti Romům po roce 1989

Incidenty rasového násilí se transparentně objevily téměř okamžitě po roce 1989. To svědčí mimo jiné i o značné intenzitě, s níž doutnal latentní a nepřírozeně potlačený interetnický konflikt před rokem 1989. V roce 1990 podle oficiálních údajů ministerstva vnitra došlo k 17 trestným činům s rasovým motivem.⁵⁸

Počet zaznamenaných trestných činů s rasovým, resp. extremistickým podtextem prudce narůstal, až v roce 2002 kulminoval. V roce 1993 bylo zaznamenáno 51 trestných činů s rasovým podtextem, v roce 1997 to bylo již 273 trestných činů a v roce 2002 544 trestných činů s rasovým podtextem.⁵⁹ V roce 2008 bylo na území ČR zaevidováno 217 trestných činů s extremistickým podtextem.⁶⁰

„Ve vztahu k romským komunitám je nejrizikovějším druhem extremismu pravicový extremismus, který se v posledních letech šíří a radikalizuje.“⁶¹ V té souvislosti je třeba poznamenat, že do první poloviny roku 1995 státní moc buď vůbec nereagovala, nebo zcela nedostatečně reagovala na vzrůstající intenzitu interetnického konfliktu, majícího své vyústění v množících se incidentech rasového násilí.⁶²

⁵⁸ Srov. FRIŠTENSKÁ, H. Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy. In *Romové v České republice*, s. 248.

⁵⁹ Srov. KALIBOVÁ, K.; CAKL, O. *Rasově motivované násilí v ČR po roce 1989* [online] 2003 [cit. 2009-10-19]. Dostupné na WWW: <http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2208>.

⁶⁰ Srov. *Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2008* [online]. 2003 [cit. 2009-10-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.osops.cz/download/files/zprava-lp-2008.pdf>>.

⁶¹ *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2008* [online]. Rada vlády pro záležitosti romské komunity, 1996 [cit. 2009-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-60515/>>.

⁶² Srov. FRIŠTENSKÁ, H. Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy. In *Romové v České republice*, s. 249 – 252.

V roce 1995 došlo ze strany státní moci k několika významným opatřením v oblasti represe proti činům s extremistickým podtextem jako např. zvýšení trestní pro rasově motivované trestné činy v průměru o další rok odnětí svobody, zřízení jednotné evidence trestných činů a přestupků s extremistickým podtextem, zřízení zvláštních policejních jednotek a posílení okresních správ policie o specialisty na tuto problematiku. Od roku 1995 vláda zařazuje na svá jednání pravidelně informace o sledovaném jevu, které se rok od roku zkvalitňují, ale také je kontinuálně vyhodnocována účinnost přijatých opatření a tato opatření jsou aktualizována a doplňována.⁶³

„V roce 2008 byl završen proces celkové proměny pravicově extremistické scény, u níž je charakteristická zvyšující se vzdělanostní úroveň samotných aktivistů, nárůst sympatizantů ze střední vrstvy a oživení tendence „návratu do politiky“. Členové strany se snaží více zpřístupnit své hnutí veřejnosti a získat tak co nejširší okruh sympatizantů. Na aktivitách pravicových stran se začala projevovat profesionalita a koncepčnost, k čemuž přispěla i výměna zkušeností se zahraničními partnery, umožněná prohlubující se internacionalizací evropské pravicově extremistické scény. Dalším nebezpečným trendem je sílící násilí na těchto akcích a výpady vůči romským komunitám, jejichž bezpečnost je vážně ohrožena.“⁶⁴

Od října do prosince 2008 byla pravicově extremistickými organizacemi uspořádána série demonstrací a pochodů směřujících cíleně do převážně Romy obývaného sídliště Janov v Litvínově. Nepochybným cílem těchto demonstrací bylo projít tímto sídlištěm, pochodu se účastnilo několik stovek členů notoricky známých neonacistických skupin. Jedno shromáždění bylo konkrétně zaměřeno na veřejné odsouzení “pozitivní diskriminace”. Tyto pochody vedly k násilným střetům s policií, jež musela fyzicky zasahovat, aby demonstrantům zabránila dojít

⁶³ Srov. FRIŠTENSKÁ, H. Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy. In *Romové v České republice*, s. 252 – 253.

⁶⁴ *Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2008* [online]. Rada vlády pro záležitosti romské komunity, 1996 [cit. 2009-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-60515/>>.

až na sídliště Janov. Další pochod Janovem se zhruba třicítkou členů “hlídek” Dělnické strany byl uspořádán v lednu 2009. Tyto aktivity podstatně zvýšily napětí v dané oblasti. Někteří neromští obyvatelé vyjádřili svou otevřenou podporu pravicově extremistickým demonstrantům, jejichž aktivity vyvolaly v romské komunitě strach. Zazněly rovněž obavy, že obvinění, vznesená vůči osobám zatčeným v souvislosti s těmito shromážděními, se vztahují pouze na porušování pořádku a nedovolené srocování, ale neodrážejí rasistické motivace v pozadí těchto událostí. V této souvislosti v listopadu 2008 vláda oznámila, že zahájí řízení u Nejvyššího správního soudu s cílem zakázat Dělnickou stranu. 4. března 2009 soud nicméně žádost zamítl s odůvodněním, že vláda nepředložila dostatečné důkazy o tom, že se tato strana podílela na organizování událostí, vůči nimž směřovaly stížnosti.⁶⁵ Dne 17. února 2010 však Nejvyšší správní soud svým rozhodnutím, na druhý návrh vlády, Dělnickou stranu rozpustil s odůvodněním, že Dělnická strana měla v plánu změnit demokratický systém v zemi, proto je pro něj ohrožením, Dělnická strana je xenofobní, šovinistická, populistická a homofobní, projevy představitelů strany vyvolávají rasistickou a jinou nesnášenlivost, strana v programu a symbolech navazuje na nacistické Německo a strana je propojena s extrémními nezákonnými pravicovými organizacemi jako je Národní odpor.

3.2 Obraz Romů v médiích

„Van Dijk poukazuje na způsob, jakým jsou menšiny prezentovány v médiích: zdůrazňováním negativních událostí, zasazených do kontextu útrap, které tím majoritě způsobují, zanedbáváním přímých citací a názorů menšiny (když už jsou citace zmíněny, tak vždy jen jako potvrzení či dokreslení „odborného“ názoru příslušníka většiny), užíváním podbarveného jazyka, který evokuje negativní stereotypy, (např. slova jako „nelegální“, „neplatiči“, apod.), zdůrazňováním

⁶⁵ Srov. *Zpráva ECRI Česká republika* [online]. 2004 [cit. 2009-10-20]. Dostupné na WWW: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Czech_Republic/CZE-CbC-IV-2009-030-CZE.pdf>.

jejich pasivity a nezbytnosti pomoci ze strany většiny, ale také výběrem doprovodných fotografií, umístěním zpráv v kontextu celého média, apod.“⁶⁶

Sedláková analyzovala články periodik Lidové noviny, MF Dnes, Blesk, Právo, Moravské slovo, Zemské noviny, Špígl, Haló noviny a Hospodářské noviny v období od 1. října 2000 do 31. března 2001. Z její obsahové analýzy článků těchto novin vyplývá, že většina zkoumaných menšin upoutává pozornost novinářů ve chvíli, kdy se některý z jejích členů dostává do rozporu se zákonem (nebo je nějaký trestný čin spáchán na něm). To platí především pro etnické skupiny a národnostní menšiny. Nejinak je tomu u Romů.⁶⁷

Sedláková zjistila, že nejvíce pozornosti v souvislosti s Romy je ve vybraných periodikách věnováno těmto kategoriím: diskriminace, kriminalita, politika, kultura, vzdělávání, historie, bydlení, nezaměstnanost.⁶⁸

Z článků z tematického okruhu diskriminace se jednak dovídáme o postojích veřejnosti k Romům, jednak o konkrétních případech jedinců, kteří se stali obětí diskriminace. Z článků přinášejících výsledky veřejného mínění je zřejmé, že česká majoritní společnost je značně rasistická a ve vztahu k Romům má v sobě hluboce zakořeněné předsudky a stereotypy. Druhou podskupinou kategorie diskriminace jsou články zobrazující Romy jako oběti trestných činů.⁶⁹

Romové jsou v článcích spojováni s těmito okruhy problémů: vysokou nezaměstnaností, nízkou úrovní vzdělání, chybějící kvalifikací a nedostatečnou jazykovou vybaveností, odlišným stylem bydlení a užíváním drog. Ze statí vyplývá, že na řešení „romské otázky“ se podílejí kromě vládních projektů také neziskové organizace. Obecně je zdůrazňováno, že trvalé zlepšení romské

⁶⁶ RAICHOVÁ, I. Romové a masmédiá. In RAICHOVÁ, I. et al. *Romové a nacionalismus*, s. 121.

⁶⁷ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. Menšiny v denním tisku (zpráva o výzkumu). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 123.

⁶⁸ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. Romská problematika v denním tisku (případová studie). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 141.

⁶⁹ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. Romská problematika v denním tisku (případová studie). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 141.

menšiny vyžaduje dlouhodobé úsilí, na kterém by se měli podílet i samotní Romové.⁷⁰

Články informují o Romech z pohledu neromské společnosti: řadoví Romové a jejich zástupci vyjadřují v článcích svá stanoviska zřídka. Výjimku tvoří pouze příspěvky v žánru story, v nichž jsou jednotliví příslušníci romské menšiny klíčovými postavami i mluvčími. Pokud jsou Romové citováni, pak pouze v souvislosti s otázkami týkajícími se jejich etnika.⁷¹

I když vyznění některých analyzovaných článků nebylo k Romům příznivé, nelze říci, že obraz Romů konstruovaný českými celoplošnými deníky je negativní. Mezi zkoumanými články byly zaznamenány jak ty, které odrážejí určité stereotypy nebo používají nevhodných pojmenování či slovních spojení, tak stati, které posilují pozitivní obraz českých Romů. Jsou jimi například příběhy úspěšných podnikatelů, policistů nebo hudebníků, ale i školou povinných dětí. Obraz Romů ale není ani neutrální. Je částečně zjednodušující, nevyvážený, a tedy i ne zcela objektivní.⁷²

Sedláková provedla v roce 2002 analýzu televizních zpráv z relací Události a Televizní noviny stanic ČT1 a Nova. Provedla podrobný rozbor 109 zpráv, ve kterých informace o romském etniku tvořila hlavní nebo vedlejší téma. Sedláková zjistila, že množství informací o Romech je v hlavních zpravodajských relacích České televize (Události) i stanice Nova (Televizní noviny) velmi nízké (obě zkoumané stanice věnují romské tematice přibližně jedno procento svých hlavních zpravodajských relací).⁷³

Výzkumem bylo zjištěno, že většina zpráv cituje jako informační zdroje osoby z majoritní populace. Romové nedostávají prostor vyjádřit se ve výrazné většině (90 %) zpráv, které se týkají jejich menšiny. Dotázaní Romové ve zprávách

⁷⁰ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. Romská problematika v denním tisku (případová studie). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 157.

⁷¹ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. Romská problematika v denním tisku (případová studie). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 158.

⁷² Srov. SEDLÁKOVÁ, R. Romská problematika v denním tisku (případová studie). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 158.

⁷³ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*, s. 172-173.

vystupují zpravidla jako obyčejní aktéři (náhodní dotázaní), ne jako odborníci. Média s Romy zacházejí jako s nesamostatnými objekty, jež nejsou schopné vyjádřit svůj názor a potřebují mluvčí (z majority), kteří stanovisko zformulují a zprostředkují.⁷⁴

Prezentace menšinových témat trpí dramatizací příspěvků (na úrovni výběru hodnotících jazykových vyjádření, ale i emotivních obrazových záběrů) na úkor podrobnosti informací o sdělovaných událostech a jejich souvislostí. Z hlediska teorie zpravodajských hodnot odrážely odvysílané zprávy především kritéria: jednoznačnost, personalizace a negativita. To znamená, že události vybírané pro prezentaci jsou zpravidla poměrně jednoduché a snadno sdělitelné, takže je možné jim v krátkém zpravodajském šotu připsat význam, jsou záporné a jsou konstruovány jako příběhy konkrétních osob. Větší prostor také dostávají události, které jsou aktuální, atraktivní a postupně se rozvíjejí, takže je možné o nich informovat dlouhodobě. Romové se dostávají na obrazovky médií v nadpoloviční většině případů v souvislosti s negativními událostmi (např. kriminalita, emigrace, sociální problematika). Dva nejčtenější rámce – kriminalita (Romové přitom vystupovali jako pachatelé i jako oběti trestných činů) a migrace naplnily tři pětiny analyzovaných sdělení, takže většina ostatních námětů (sdělení z oblasti kultury, historie, politiky, ekonomiky a sportu) byla v celkovém kontextu spíše ojedinělá.⁷⁵

Zprávy o Romech se dále vyznačovaly těmito charakteristikami: prezentace mluvčích z menšiny na obrazovce je odlišná, než jak jsou zobrazováni zástupci většiny (liší se jak jejich obrazová reprezentace, tak editace výpovědí), novináři nekomentují rasistické nebo politicky nekorektní výroky zařazené do zpravodajství, novináři v příspěvcích nadužívají označení Rom, romský, ve zpravodajství jsou používány stereotypní ilustrační záběry nesouvisející

⁷⁴ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*, s. 172 – 174.

⁷⁵ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*, s. 172 – 175.

s prezentovanou událostí, reprezentace romské tematiky v některých případech zdůrazňuje jinakost romského etnika a rozděluje Nás a Je.⁷⁶

Rada Evropy vydala určitá doporučení, jak se vyvarovat projevům negativního informování médií o menšinách a jak posilovat dobré vztahy ve společnosti. Je třeba využít příležitostí, které se ve sdělovacích prostředcích nabízejí, k propagaci dobrých vztahů ve společnosti a k podpoře kulturního pluralismu, podporovat organizaci seminářů a vzdělávacích kurzů o interkulturním vzdělávání pro pracovníky ve vzdělávacích prostředcích. Profesní organizace novinářů by měly přijmout profesionální kodexy, které se budou vztahovat k obsahu, terminologii, nezaujaté prezentaci a přiměřenému zastoupení imigrantů nebo etnických menšin v novinářském povolání. Cílem kodexů je stanovit určitý standard a odradit novináře od rasistických, urážlivých, pomlouvačných či snižujících výroků o imigrantech nebo etnických menšinách a od zpravodajství, jež by mohlo posílit negativní názory na ně. Je třeba zajistit, aby se veřejnoprávní vysílací kanály a oficiální služby v oblasti public relations věnovaly všem částem společnosti; usnadnit etnickým a národnostním menšinám přístup k nim a poskytovat nezaujaté informace o tématech s nimi spojených. Je třeba vyhodnocovat kvalitu mediálních výstupů o migrujících a etnických menšinách. V souvislosti s tím je třeba v neposlední řadě také podporovat a propagovat snahu o vyšší úroveň novinářské kvalifikace a etiky. Soustavným úsilím pomáhat etnickým a národnostním menšinám získávat přístup ke sdělovacím prostředkům.⁷⁷

4 Cíle

Cílem práce je zjistit postoje studentů základních a středních škol k romské populaci v ČR.

Dílčí cíle:

⁷⁶ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*, s. 172 – 173.

⁷⁷ Srov. *Rámec integrační politiky*, s. 31 – 32.

1. Zjistit míru znalostí (vybraného vzorku) žáků ZŠ, studentů SOŠ ekonomické a učňů SOU v Kaplici o historii a současné situaci Romů.
2. Zjistit, jaké má tento vzorek žáků, učňů a studentů zkušenosti s Romy.
3. Zjistit, jakým způsobem informovanost výzkumného vzorku o romské populaci a zkušenosti žáků, učňů a studentů s Romy ovlivňují hodnocení Romů.
4. Zjistit, jakým způsobem žáci, učni a studenti získávají informace o Romech, jejich historii a jejich současné situaci.

5 Hypotézy

H I Předpokládám, že u respondentů budou převažovat neznalosti o Romech, jejich historii a jejich současné situaci.

H II Předpokládám, že u respondentů všech škol budou převažovat negativní zkušenosti s Romy.

H III Předpokládám, že z těch respondentů, kteří měli osobní zkušenosti s Romy, bude největší počet těch, kteří mají pozitivní vztah k Romům.

H IV Předpokládám, že u respondentů, kteří nejsou informováni o Romech, jejich historii a jejich současné situaci, je nejvíce těch, kteří mají negativní postoje k Romům.

H V Předpokládám, že nejvíce informací o Romech, jejich historii a jejich současné situaci získávají respondenti z televize.

6 Metodologie

Pro kvantitativní výzkum jsem použil techniku dotazníku. Pro získání klidnějších dat byly dotazníky anonymní.

6.1 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořilo 117 respondentů, žáků a studentů osmé třídy základní školy (n = 37), prvního ročníku středního odborného učiliště (n = 43), prvního ročníku střední odborné školy ekonomické (n = 24) a prvního ročníku gymnázia (n = 13) v Kaplici. Věk respondentů se pohyboval v rozmezí 13 – 20

let (viz Tabulka 3). Výběr škol a tříd pro realizaci šetření byl identický s výzkumem, který jsem realizoval v roce 2000 z důvodu možné komparace výsledků.

Tabulka 3: Složení výzkumného vzorku podle pohlaví, stáří a typu školy respondentů

Věk respondentů	ZŠ ženy	ZŠ muži	SOU ženy	SOU muži	SOŠ ek. ženy	SOŠ ek. muži	Gymn. ženy	Gymn. muži	Celkem
13 let	9	10							19
14 let	10	8							18
15 let			9	12	8	3	1	3	36
16 let			3	11	8	4	5	3	34
17 let			3	1		1	1		6
18 let			1	1					2
19 let				1					1
20 let			1						1
Celkem	19	18	17	26	16	8	7	6	117

6.2 Popis sběru dat

Výzkum probíhal v první polovině října roku 2009. Před rozdělením dotazníků respondentům byli respondenti ujištěni o anonymitě získaných dat. Dotazníky, které jsem respondentům rozdával, žáci, učni a studenti v průběhu vyučovací hodiny za mé přítomnosti a přítomnosti vyučujícího vyplnili a následně mi je vyplněné odevzdali.

7 Výsledky výzkumu

7.1 Znalost respondentů o historii a současné situaci Romů

Znalosti vybraného vzorku respondentů o historii a současné situaci Romů testovaly otázky číslo: 1, 2, 3, 14, 15, 17 a 18 (viz Příloha 1, Dotazník).

7.1.1 Znalost země původu Romů

3 % žáků ZŠ zná zem původu Romů a zbývajících 97 % žáků ZŠ nezná zem původu Romů (viz Příloha 2, Graf 1).

40 % učňů SOU zná zem původu Romů a zbývajících 60 % učňů SOU nezná zem původu Romů (viz Příloha 2, Graf 2).

25 % studentů SOŠ ekonomické zná zem původu Romů a zbývajících 75 % studentů SOŠ ekonomické nezná zem původu Romů (viz Příloha 2, Graf 3).

15 % studentů gymnázia zná zem původu Romů a zbývajících 85 % nezná zem původu Romů (viz Příloha 2, Graf 4).

7.1.2 Znalost počtu Romů žijících v České republice

5 % žáků ZŠ zná přibližný počet Romů žijících v ČR a zbývajících 95 % žáků ZŠ nezná přibližný počet Romů žijících v ČR (viz Příloha 2, Graf 5).

9 % učňů SOU zná přibližný počet Romů žijících v ČR a zbývajících 91 % učňů SOU nezná přibližný počet Romů žijících v ČR (viz Příloha 2, Graf 6).

Ani jeden student SOŠ ekonomické nezná přibližný počet Romů žijících v ČR (viz Příloha 2, Graf 7).

Ani jeden student gymnázia nezná přibližný počet Romů žijících v ČR (viz Příloha 2, Graf 8).

7.1.3 Znalost osudu Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války

16 % žáků ZŠ ví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války a zbývajících 84 % žáků ZŠ neví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války (viz Příloha 2, Graf 9).

44 % učňů SOU ví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války a zbývajících 56 % učňů SOU neví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války (viz Příloha 2, Graf 10).

42 % studentů SOŠ ekonomické ví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války a zbývajících 58 % studentů SOŠ ekonomické neví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války (viz Příloha 2, Graf 11).

62 % studentů gymnázia ví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války a zbývajících 38 % studentů gymnázia neví, jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války (viz Příloha 2, Graf 12).

7.1.4 Znalost nějaké význačné romské osobnosti

14 % žáků ZŠ zná alespoň jednu význačnou romskou osobnost a zbývajících 86 % žáků ZŠ nezná ani jednu romskou význačnou osobnost (viz Příloha 2, Graf 13).

28 % učňů SOU zná alespoň jednu význačnou romskou osobnost a zbývajících 72 % učňů SOU nezná ani jednu romskou význačnou osobnost (viz Příloha 2, Graf 14).

21 % studentů SOŠ ekonomické zná alespoň jednu význačnou romskou osobnost a zbývajících 79 % studentů SOŠ ekonomické nezná ani jednu romskou význačnou osobnost (viz Příloha 2, Graf 15).

62 % studentů gymnázia zná alespoň jednu význačnou romskou osobnost a zbývajících 38 % studentů gymnázia nezná ani jednu romskou význačnou osobnost (viz Příloha 2, Graf 16).

7.1.5 Znalost nějakého televizního pořadu o Romech

3 % žáků ZŠ zná alespoň jeden televizní pořad o Romech a zbývajících 97 % žáků ZŠ nezná ani jeden televizní pořad o Romech (viz Příloha 2, Graf 17).

9 % učňů SOU zná alespoň jeden televizní pořad o Romech a zbývajících 91 % učňů SOU nezná ani jeden televizní pořad o Romech (viz Příloha 2, Graf 18).

Ani jeden student SOŠ ekonomické nezná žádný televizní pořad o Romech (viz Příloha 2, Graf 19).

Ani jeden student gymnázia nezná žádný televizní pořad o Romech (viz Příloha 2, Graf 20).

7.1.6 Znalost toho, co by mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti

Z 89 % žáků ZŠ, kteří odpověděli na otázku, co by mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti, 33 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech žáků, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: nevím (35 %), nic (13 %), zvýšení zaměstnanosti Romů (8 %), lepší chování Romů (8 %), odstranění rasismu ze společnosti (8 %), změna postojů majority k Romům (8 %), fyzická likvidace Romů (5 %). Další odpovědi se vyskytovaly v rozmezí do 3 % ze všech odpovědí žáků ZŠ (viz Příloha 2, Graf 21).

Z 98 % učňů SOU, kteří odpověděli na otázku, co by mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti, 36 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech učňů, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: lepší chování Romů (28 %), nevím (23 %), zvýšení zaměstnanosti Romů (15 %), změna postojů majority k Romům (9 %), ostatní (9 %), nic (6 %). Další odpovědi se vyskytovaly v rozmezí do 2 % ze všech odpovědí učňů SOU (viz Příloha 2, Graf 22).

Z 92 % studentů SOŠ ekonomické, kteří odpověděli na otázku, co by mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti, 23 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech studentů SOŠ ekonomické, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: lepší chování Romů (39 %), zvýšení zaměstnanosti Romů (13 %), nic (13 %), vystěhování Romů z ČR (9 %), fyzická likvidace Romů (9 %), ostatní (9 %). Další odpovědi se vyskytovaly v rozmezí do 4 % ze všech odpovědí studentů SOŠ ekonomické (viz Příloha 2, Graf 23).

Ze 100 % studentů gymnázia, kteří odpověděli na otázku, co by mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti, 62 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech studentů gymnázia, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: zvýšení zaměstnanosti Romů (23 %), ostatní (23 %), lepší chování Romů (18 %), změna postojů majority

k Romům (14 %), nevím (9 %). Další odpovědi se vyskytovaly v rozmezí do 5 % ze všech odpovědí studentů gymnázia (viz Příloha 2, Graf 24).

7.1.7 Znalost problémů, se kterými se v současné době Romové potýkají

Z 54 % žáků ZŠ, kteří odpověděli ano na otázku, zda se Romové v současné době potýkají s nějakými problémy, 35 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech žáků, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: předsudky a rasismus (26 %), ostatní (26 %), krádeže (19 %), agresivní chování (11 %), bydlení (7 %), nezaměstnanost (7 %), drogy (4 %) (viz Příloha 2, Graf 25).

Ze 42 % učňů SOU, kteří odpověděli ano na otázku, zda se Romové v současné době potýkají s nějakými problémy, 71 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech učňů SOU, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: krádeže (23 %), předsudky a rasismus (19 %), ostatní (19 %), nezaměstnanost (11 %), málo peněz (8 %), začlenění do společnosti (8 %). Další odpovědi se vyskytovaly v rozmezí do 4 % ze všech odpovědí učňů SOU (viz Příloha 2, Graf 26).

Z 52 % studentů SOŠ ekonomické, kteří odpověděli ano na otázku, zda se Romové v současné době potýkají s nějakými problémy, 38 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech studentů SOŠ ekonomické, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: krádeže (28 %), předsudky a rasismus (22 %), agresivní chování (22 %), ostatní (6 %), málo peněz (6 %), začlenění do společnosti (6 %). Další odpovědi se vyskytovaly v rozmezí do 5 % ze všech odpovědí studentů SOŠ ekonomické (viz Příloha 2, Graf 27).

Ze 77 % studentů gymnázia, kteří odpověděli ano na otázku, zda se Romové v současné době potýkají s nějakými problémy, 90 % znalo odpověď na uvedenou otázku. Mezi odpověďmi všech studentů gymnázia, kteří odpovídali na tuto otázku, se nejčastěji vyskytovaly tyto varianty: předsudky a rasismus (22 %), bydlení (17 %), začlenění do společnosti (17 %), ostatní (17 %), nezaměstnanost (11 %), málo peněz (11 %), diskriminace (5 %) (viz Příloha 2, Graf 28).

Celková informovanost vybraného vzorku respondentů činí přibližně 23 %. Je zajímavé, že na otázku: Myslíte si, že máte dostatek informací o Romech? si 34 respondentů (29 %) myslí, že má dostatek informací o Romech, 40 respondentů (34 %) si naopak myslí, že nemá dostatek informací o Romech a 43 respondentů (37 %) neví, zda má dostatek informací o Romech.

Hypotéza I: „Předpokládám, že u respondentů budou převažovat neznalosti o Romech, jejich historii a jejich současné situaci“ se potvrdila.

7.2 Zkušenosti respondentů s Romy

Zkušenosti vybraného vzorku respondentů s Romy testovaly otázky číslo: 7, 8 a 9 (viz Příloha 1, Dotazník).

7.2.1 Popis a hodnocení osobních zkušeností respondentů s Romy

Z 62 % žáků ZŠ, kteří napsali, jaké mají osobní zkušenosti s Romy, jich 48 % hodnotilo tyto zkušenosti negativně, 35 % pozitivně, 13 % neutrálně a 4 % žáků ZŠ uvedlo, že mají s Romy pozitivní i negativní zkušenosti (viz Příloha 2, Graf 29).

Z 65 % učňů SOU, kteří napsali, jaké mají osobní zkušenosti s Romy, jich 32 % hodnotilo tyto zkušenosti negativně, 32 % pozitivně, 32 % učňů SOU uvedlo, že mají s Romy pozitivní i negativní zkušenosti a 4 % učňů SOU hodnotilo svoje zkušenosti s Romy neutrálně (viz Příloha 2, Graf 30).

Z 71 % studentů SOŠ ekonomické, kteří napsali, jaké mají osobní zkušenosti s Romy, jich 65 % hodnotilo tyto zkušenosti negativně, 17 % studentů SOŠ ekonomické uvedlo, že mají s Romy pozitivní i negativní zkušenosti, 12 % studentů SOŠ ekonomické hodnotilo svoje zkušenosti s Romy pozitivně a 6 % neutrálně (viz Příloha 2, Graf 31).

Ze 77 % studentů gymnázia, kteří napsali, jaké mají osobní zkušenosti s Romy, jich 40 % hodnotilo tyto zkušenosti neutrálně, 20 % pozitivně, 20 % negativně a 20 % studentů gymnázia uvedlo, že mají s Romy pozitivní i negativní zkušenosti (viz Příloha 2, Graf 32).

Hypotéza II: „Předpokládám, že u respondentů všech škol budou převažovat negativní zkušenosti s Romy“ se nepotvrdila.

7.2.2 Osobní znalost Romů

57 % žáků ZŠ uvedlo, že zná osobně nějaké Romy a zbývajících 43 % žáků ZŠ uvedlo, že osobně nezná žádné Romy (viz Příloha 2, Graf 33).

70 % učňů SOU uvedlo, že zná osobně nějaké Romy a zbývajících 30 % učňů SOU uvedlo, že osobně nezná žádné Romy (viz Příloha 2, Graf 34).

71 % studentů SOŠ ekonomické uvedlo, že zná osobně nějaké Romy a zbývajících 29 % studentů SOŠ ekonomické uvedlo, že osobně nezná žádné Romy (viz Příloha 2, Graf 35).

62 % studentů gymnázia uvedlo, že zná osobně nějaké Romy a zbývajících 38 % studentů gymnázia uvedlo, že osobně nezná žádné Romy (viz Příloha 2, Graf 36).

7.2.3 Osobní vztah k Romům, které respondenti osobně znají

Z těch žáků ZŠ, kteří uvedli, že osobně znají nějaké Romy, jich 57 % uvedlo, že k těmto Romům mají pozitivní vztah, 29 % žáků ZŠ uvedlo, že mají k těmto Romům negativní vztah, 9 % žáků ZŠ uvedlo, že mají k těmto Romům pozitivní i negativní vztah a 5 % žáků ZŠ uvedlo, že má k těmto Romům neutrální vztah (viz Příloha 2, Graf 37).

Z těch učňů SOU, kteří uvedli, že osobně znají nějaké Romy, jich 50 % uvedlo, že k těmto Romům mají pozitivní vztah, 23 % učňů SOU uvedlo, že mají k těmto Romům negativní vztah, 14 % učňů SOU uvedlo, že mají k těmto Romům pozitivní i negativní vztah a 13 % učňů SOU uvedlo, že má k těmto Romům neutrální vztah (viz Příloha 2, Graf 38).

Z těch studentů SOŠ ekonomické, kteří uvedli, že osobně znají nějaké Romy, jich 41 % uvedlo, že k těmto Romům mají negativní vztah, 24 % studentů SOŠ ekonomické uvedlo, že mají k těmto Romům neutrální vztah, 23 % studentů SOŠ ekonomické uvedlo, že mají k těmto Romům pozitivní vztah a 12 % studentů SOŠ

ekonomické uvedlo, že má k těmto Romům pozitivní i negativní vztah (viz Příloha 2, Graf 39).

Z těch studentů gymnázia, kteří uvedli, že osobně znají nějaké Romy, jich 50 % uvedlo, že k těmto Romům mají pozitivní vztah, 38 % studentů gymnázia uvedlo, že mají k těmto Romům neutrální vztah a 12 % studentů gymnázia uvedlo, že mají k těmto Romům pozitivní i negativní vztah. Ani jeden student gymnázia z vybraného vzorku respondentů, který osobně zná nějakého Roma, nemá k takovému Romovi negativní vztah (viz Příloha 2, Graf 40).

Z těch respondentů všech škol, kteří uvedli, že osobně znají nějaké Romy, jich 46 % uvedlo, že k těmto Romům mají pozitivní vztah, 26 % respondentů uvedlo, že mají k těmto Romům negativní vztah, 16 % respondentů uvedlo, že mají k těmto Romům neutrální vztah a 12 % respondentů uvedlo, že mají k těmto Romům pozitivní i negativní vztah.

Hypotéza III: „Předpokládám, že z těch respondentů, kteří měli osobní zkušenosti s Romy, bude největší počet těch, kteří mají pozitivní vztah k Romům“, se potvrdila.

7.3 Vzájemný vztah mezi informovaností vybraného vzorku respondentů o Romech a zkušenostmi respondentů s Romy a hodnocením Romů

Tuto vztahovost testovaly především otázky číslo: 1 – 4, 6, 7 – 10, 14 – 18 (viz Příloha 1, Dotazník). Otázky číslo: 1 – 3, 14, 15, 17, 18 byly rozebrány v podkapitole 7.1 a otázky číslo: 7 – 9 byly analyzovány v podkapitole 7.2.

7.3.1 Vztah mezi informovaností respondentů o Romech a hodnocením Romů respondenty

Vzhledem k celkové informovanosti výzkumného vzorku respondentů o Romech, která činí přibližně 23 %, jsem si jako informovaného respondenta určil takového, který správně odpověděl alespoň na 4 ze sedmi otázek, které testovaly míru informovanosti respondentů o Romech.

Zjistil jsem, že takto informovaných respondentů je deset z celkového počtu 117 respondentů, přičemž 3 z nich hodnotí Romy negativně, 3 pozitivně, 2 negativně i pozitivně a 2 neutrálně.

Neinformovaných respondentů je 107, přičemž 53 z nich hodnotí Romy negativně, 26 pozitivně, 19 neutrálně a 9 pozitivně i negativně.

Dále jsem zjistil, že 34 respondentů z celkového počtu 117 respondentů má s Romy negativní zkušenosti, 28 respondentů má s Romy pozitivní zkušenosti, 22 respondentů má s Romy pozitivní i negativní zkušenosti, 8 respondentů má s Romy neutrální zkušenosti a 25 respondentů nemá s Romy žádné zkušenosti.

Z 34 respondentů, kteří mají s Romy negativní zkušenosti, jich 24 hodnotí Romy negativně, 6 neutrálně, 3 pozitivně a 1 respondent hodnotí Romy pozitivně i negativně.

Z 28 respondentů, kteří mají s Romy pozitivní zkušenosti, jich 13 hodnotí Romy pozitivně, 8 negativně, 5 pozitivně i negativně a 2 neutrálně.

Z 22 respondentů, kteří mají s Romy pozitivní i negativní zkušenosti, jich 7 hodnotí Romy negativně, 7 pozitivně, 6 neutrálně a 2 pozitivně i negativně.

Z 8 respondentů, kteří mají s Romy neutrální zkušenosti, jich 3 hodnotí Romy pozitivně, 2 pozitivně i negativně, 2 negativně a 1 respondent hodnotí Romy neutrálně.

Z 25 respondentů, kteří nemají s Romy žádné zkušenosti, jich 15 hodnotí Romy negativně, 6 neutrálně, 3 pozitivně a 1 respondent hodnotí Romy pozitivně i negativně.

Z celkového počtu 117 respondentů jich 56 hodnotí Romy negativně, 29 respondentů hodnotí Romy pozitivně, 21 respondentů hodnotí Romy neutrálně a 11 respondentů hodnotí Romy pozitivně i negativně.

Hypotéza IV: „Předpokládám, že u respondentů, kteří nejsou informovaní o Romech, jejich historii a jejich současné situaci, je nejvíce těch, kteří mají negativní postoje k Romům“, se potvrdila.

7.4 Způsob získávání informací o Romech, jejich historii a jejich současné situaci ze strany respondentů

Způsob získávání informací testovaly otázky číslo: 12 a 13 (viz Příloha 1, Dotazník).

7.4.1 Zdroje, z kterých získávají respondenti informace o Romech

Z odpovědí žáků ZŠ na otázku: Odkud získáváte informace o Romech? vyplynulo, že z 33 % se na jejich informacích o Romech podílí televize, ze 17 % se na jejich informacích o Romech podílejí přátelé, z 16 % se na jejich informacích o Romech podílí tiskoviny, z 15 % se na jejich informacích o Romech podílejí rodiče a jiné zdroje a ze 4 % se na jejich informacích o Romech podílejí učitelé (viz Příloha 2, Graf 41).

Na informacích učňů SOU o Romech se z 28 % podílí televize a jiné zdroje, z 18 % se na informacích o Romech u učňů SOU podílejí přátelé, z 10 % se na informacích o Romech u učňů SOU podílejí rodiče respondentů a tiskoviny, z 6 % se na informacích o Romech u učňů podílejí učitelé (viz Příloha 2, Graf 42).

U studentů SOŠ ekonomické se na jejich informacích o Romech podílí z 34 % televize, z 20 % přátelé, ze 14 % tiskoviny a jiné zdroje, ze 13 % rodiče a z 5 % učitelé (viz Příloha 2, Graf 43).

U studentů gymnázia se na jejich znalostech o Romech podílí z 34 % televize, z 18 % přátelé, z 15 % rodiče a jiné zdroje, z 12 % tiskoviny a z 6 % učitelé (viz Příloha 2, Graf 44).

7.4.2 Získávání informací o Romech z vyučovacích předmětů

Na otázku: Získáváte informace o Romech i v některém z vyučovacích předmětů? odpovědělo 32 % žáků ZŠ ano a zbývajících 68 % žáků ZŠ odpovědělo ne (viz Příloha 2, Graf 45).

19 % učňů SOU uvedlo, že získávají informace o Romech i v některém z vyučovacích předmětů, 81 % učňů SOU proti tomu uvedlo, že informace o Romech nezískávají v žádném z vyučovacích předmětů (viz Příloha 2, Graf 46).

37 % studentů SOŠ ekonomické uvedlo, že informace o Romech získávají i v některém z vyučovacích předmětů, naproti tomu zbývajících 63 % studentů SOŠ ekonomické uvedlo, že informace o Romech nezískávají v žádném z vyučovacích předmětů (viz Příloha 2, Graf 47).

46 % studentů gymnázia uvedlo, že informace o Romech získávají i v některém z vyučovacích předmětů, naproti tomu 54 % studentů gymnázia uvedlo, že informace o Romech nezískávají v žádném z vyučovacích předmětů (viz Příloha 2, Graf 48).

Respondenti uváděli, že vyučovací předměty, z kterých získávají informace o Romech, jsou: občanská výchova, dějepis, zeměpis a český jazyk.

Hypotéza V: „Předpokládám, že nejvíce informací o Romech, jejich historii a jejich současné situaci získávají respondenti z televize“, se potvrdila.

8 Diskuse

Z výsledků výzkumu vyplývá, že míra informovanosti respondentů o Romech, jejich historii a současné situaci je poměrně nízká, i když znalosti respondentů jednotlivých škol v jednotlivých otázkách značně kolísají od několika málo procent až po desítky procent. U otázek, které vyžadovaly odpověď, kterou nemohli respondenti na základě jiných získaných vědomostí odvodit, byli respondenti ve svých odpovědích nejméně úspěšní (např. otázka zjišťující znalost země původu Romů nebo otázka zjišťující znalost počtu Romů žijících v ČR). Naopak v odpovědích na otázky, které mohli respondenti buď odvodit, nebo které vyžadovaly přemýšlení respondentů, byli respondenti nejúspěšnější (např. otázka zjišťující znalost osudu Romů za 2. světové války, otázka zjišťující znalost problémů, se kterými se Romové v současné době potýkají atd.). Tyto skutečnosti podle mého názoru souvisejí také se zdroji, ze kterých respondenti čerpají své informace o Romech.

Malý zájem o společensko-politický život a z něho vyplývající nízkou míru informovanosti o společensko-politických tématech potvrzuje i výzkumná zpráva Národního institutu dětí a mládeže MŠMT: „Celkově lze říci, že zájem mládeže

o veřejné dění není příliš vysoký. Mladí lidé se aktivně zajímají o oblasti, které se jich bezprostředně týkají (jako je například dění ve škole), méně však už o společensko-politický život ve svém bydlišti, zemi i ve světě. U lidí, kteří se o veřejné dění zajímají, se jedná převážně o zájem okrajový, který se projevuje především sledováním veřejně dostupných informací...“⁷⁸

I když míra znalostí respondentů o Romech, jejich historii a jejich současné situaci je poměrně nízká, existuje ve výzkumném vzorku více než čtvrtina respondentů, kteří si myslí, že mají o Romech dostatek informací.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že u studentů SOŠ ekonomické a žáků ZŠ převažují ze všech zkušeností s Romy zkušenosti negativní. U učňů SOU a studentů gymnázia je procento kladných a záporných zkušeností s Romy shodné. Je zajímavé, že u respondentů všech škol (kromě respondentů SOŠ ekonomické), kteří uvedli, že osobně znají nějakého Roma, je nejvíce těch, kteří uvádějí, že mají k tomuto Romovi pozitivní vztah.

S tím podle mého názoru určitým způsobem koresponduje názor A. Q. Sertaina (1962), který klasifikuje 4 hlavní zdroje formování postojů. Jedním z těchto zdrojů jsou podle Sertaina specifické zkušenosti: např. několik příjemných setkání s nějakou osobou zakládá vůči ní pozitivní postoj.⁷⁹

Z výsledků výzkumu vyplývá, že ve výzkumném vzorku existuje relativně malý počet respondentů, které je možné považovat za informované o Romech. U respondentů, kteří nejsou považováni za informované o Romech, výrazně převažuje počet těch, kteří hodnotí Romy negativně. Negativní hodnocení Romů ze strany majoritní mládeže, podle mého názoru, koresponduje s negativním hodnocením Romů ze strany dospělých příslušníků majoritní společnosti, jak to ve svých zprávách z výzkumů popisuje například Červenka.⁸⁰ U hodnocení Romů

⁷⁸ *Informovanost a participace mládeže* [online]. 2009 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1259754857.pdf>>.

⁷⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*, s. 271.

⁸⁰ Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2006. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100584s_ov60522.pdf>.

Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2007. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100697s_ov70615.pdf>.

ze strany respondentů, kteří nemají dostatek informací o Romech, přicházejí podle mého názoru ke slovu daleko více stereotypy a předsudky, jejichž vliv na hodnocení Romů ze strany respondentů, podle mého názoru, zesiluje při absenci zkušeností respondentů s Romy nebo při existenci negativních zkušeností respondentů s Romy.

To podle mého názoru potvrzují i výsledky výzkumu, z kterých vyplývá, že při existenci negativních zkušeností s Romy převažuje u respondentů negativní hodnocení Romů. Naopak ti respondenti, kteří mají s Romy pozitivní zkušenosti, hodnotí Romy převážně pozitivně. Je zajímavé, že respondenti, kteří nemají žádnou zkušenost s Romy, hodnotí Romy také převážně negativně. Vliv zkušeností na postoje potvrzují také výzkumy na podobná témata. V roce 2007 proběhl výzkum pracovníků Katedry psychologie, který zkoumal vlivy formující postoje respondentů k homosexualitě. Z výsledků výzkumu vyplývá, že „za důležitý vliv při formování pozitivního postoje k homosexualitě je možné považovat převažující pozitivní osobní zkušenosti s homosexuálními osobami“⁸¹. Martin Lečbych poukazuje ve svém článku, který se zabývá postoji zaměstnavatelů k lidem s tělesným, smyslovým nebo tělesným handicapem, na skutečnost že „zaměstnavatelova dřívější pozitivní zkušenost s člověkem se specifickým postižením, jako je sluchové postižení, mentální postižení, epilepsie, duševní nemoc apod., vede k pozitivnějším postojům k najímání pracovníků s tímto specifickým typem postižení“⁸².

Respondenti všech škol uvedli, že na jejich informacích o Romech se nejvyšším dílem podílí televize, potom přátelé a naopak nejméně informací o Romech získávají respondenti od učitelů. Rodiče jako zdroj informací

Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2008. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100790s_ov80529.pdf>.

Srov. ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2009. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100923s_ov90529.pdf>.

⁸¹ VACULÍK, M.; ČERVENKOVÁ, P. Formování postoje k homosexualitě. *Československá psychologie*. 2007, roč. 51, č. 1, s. 69.

⁸² LEČBYCH, M. *O postojích zaměstnavatelů* [online]. 2002 [cit. 2010-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=811>>.

o Romech uváděli respondenti jako druhotný, i když nezanedbatelný, zdroj informací. Tyto výsledky mne nepřekvapily, vždyť „mezi médii, která mládež sleduje, dominuje dnes již „tradiční“ médium – televize“.⁸³ V období staršího školního věku a v období dospívání je také velmi silný vliv vrstevníků na osobnost jednotlivce, takže nepřekvapuje, že přátelé uváděli respondenti jako druhý nejvýznamnější zdroj informací o Romech. Vliv vrstevníků v tomto období ostatně potvrzují i odborné zdroje. „S počátkem dospívání se důležitost vrstevníků velmi výrazně zvyšuje. Vrstevnický vztah (*peership*) je unikátní a svým způsobem těžko zastupitelný typ vztahu (Seltzer, 1989). Umožňuje vzájemné poskytování názorů, pocitů a vzorců chování, „zkoušení“ bez větších závazků. Vrstevníci plní funkci komunikační a interakční platformy.“⁸⁴ Z výsledků výzkumu je patrné, že ani tiskoviny nejsou pro respondenty zanedbatelným zdrojem informací o Romech. Vzhledem k tomu, že respondenti jednotlivých škol uvádějí média jako zdroj jejich informací o Romech v rozmezí 38 % - 49 %, můžeme se jen dohadovat, jaký vliv na hodnocení Romů média mají. Jaká je povaha tohoto vlivu na mládež, můžeme usuzovat z toho, jakým způsobem jsou Romové v médiích prezentováni. Vzhledem k tomu, že výsledky tohoto výzkumu ukazují, že média jsou stěžejním zdrojem respondentů o Romech a vzhledem k poměrně nízké informovanosti respondentů o Romech, lze z této skutečnosti, podle mého názoru, dedukovat, že média nepřinášejí vůbec nebo přinášejí v nízké míře skutečné informace o Romech, jejich historii a současné situaci, ale přinášejí spíše zprávy, ve kterých Romové určitým způsobem figurují, jak to ve své studii popisuje například Sedláková.⁸⁵ Z výsledků také vyplývá, že téměř jedna pětina až téměř jedna polovina respondentů jednotlivých škol uvedla, že informace o Romech získávají i v některém z vyučovacích předmětů. Přesto z možných variant odpovědí uváděli respondenti všech škol učitele jako nejmenší zdroj jejich

⁸³ *Informovanost a participace mládeže* [online]. 2009 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1259754857.pdf>>.

⁸⁴ *Vývojové změny v adolescenci ve světle novějších empirických výzkumů* [online]. 2005 [cit. 2010-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=2398>>.

⁸⁵ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. Romská problematika v denním tisku (případová studie). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*, s. 157 – 158.

informací o Romech. Nakolik jsou tedy informace, které respondenti o Romech v jednotlivých předmětech získávají ucelené? Jakým způsobem a do jaké míry se školy podílejí na formování postojů respondentů k menšinám? To, podle mého názoru, stojí za zamyšlení. Právě školy se mohou, podle mého názoru, stát výrazným prostorem pro formování hodnot a postojů mládeže a pro jejich výchovu k toleranci.

Závěr

S ohledem na nebezpečí narůstajícího pravicového extrémismu a vzhledem k existenci napětí mezi majoritní společností a různými etnickými, národnostními a sociálními menšinami je důležité, jaké postoje zastávají dospívající příslušníci majoritní společnosti k těmto menšinám. Tato práce je zaměřena na postoje, které zastávají dospívající příslušníci majoritní společnosti k Romům.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaké postoje zastávají žáci a studenti základní školy a středních škol v Kaplici k Romům a analyzovat některé vlivy, které by mohly formovat postoje respondentů k Romům. Když jsem začal psát tuto práci, tak jsem do jisté míry očekával výsledky, ke kterým jsem v průběhu psaní docházel. Nicméně ne všechny moje předpoklady byly správné. Potvrdilo se, že míra informovanosti respondentů o Romech je relativně nízká. Vyplývá to zřejmě také ze skutečnosti, že celkový zájem o společenská témata není u respondentů příliš vysoký a že informace, které respondenti o Romech získávají, nejsou ucelené, ale spíše kusé. Výsledky naznačují souvislost mezi pozitivními zkušenostmi respondentů s Romy a jejich pozitivním hodnocením, stejně jako souvislost mezi negativními zkušenostmi respondentů s Romy a jejich negativním hodnocením ze strany respondentů. Mezi respondenty bylo nejvíce těch, kteří hodnotili Romy negativně.

Tato práce není a ani nemůže být vzhledem ke stanovenému rozsahu komplexnější. Pro to, aby tato práce mohla být komplexním zhodnocením postojů mládeže k Romům, by musela obsahovat analýzu dalších vlivů formujících postoje mládeže k Romům. Tuto práci by bylo možné obohatit o to, jakým způsobem se na postojích mládeže k Romům podílí parta, sourozenci, příbuzní respondenta. Zajímavé by bylo zhodnotit, zda v sousedství nebo blízkém okolí respondentů žijí nějakí Romové a jak je respondenti vnímají, zda a čím se tyto konkrétní Romové liší od příslušníků majoritní společnosti a zda s nimi respondenti mají nějaké problémy nebo konflikty.

Výsledky výzkumu, a to zejména postoje, které respondenti zastávají k Romům, a míra informovanosti respondentů o Romech, ukazují na závažnost celé situace. Domnívám se, že školy jsou místem, kde existuje prostor pro práci

s mládeží a jejími postoji nejen k Romům. Jedna ze škol projevila o výsledky výzkumu zájem a já bych rád všem školám, které se na výzkumu podílely, tyto výsledky poskytl. Výsledky výzkumu by jim mohly posloužit jako informační materiál a inspirace pro jejich práci v předmětech společenské nauky a občanské výchovy.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

ALLPORT, G. W. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.

DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945 – 1990*. 2. přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

FRIŠTENSKÁ, H. Interetnický konflikt po roce 1989 s ohledem na soužití s Romy. In *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, s. 244 – 263. ISBN 80-902260-7-8.

HÁJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠIŠKOVÁ, T. et al. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 127 – 141. ISBN 80-7178-648-9.

HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-614-1.

JANOUŠEK, J. et al. *Sociální psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN neuvedeno.

LANGHAMROVÁ, J. et al. Současná charakteristika romské populace a projekce jejího vývoje do roku 2050. In JAKOUBEK, M. et al. *Romové a cikání – neznámí i známí: interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, 2008, s. 94 – 122. ISBN 978-80-7335-119-9.

MATĚJČEK, Z. Pozitivní a negativní faktory v socializaci dítěte. In SMÉKAL, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, 2003, s. 65 – 70. ISBN 80-85947-X.

NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 2. dopl. vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 1993. ISBN 80-7067-310-9.

RAICHOVÁ, I. Romové a masmédiá. In RAICHOVÁ, I. et al. *Romové a nacionalismus*. Brno: Muzeum romské kultury, 2001, s. 113 – 188. ISBN 80-902476-9-5.

Rámec integrační politiky. Brusel: Rada Evropy, 2000. ISBN 97-871-4341-2.

ŘÍČAN, P. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. 2. uprav. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-410-9.

SEDLÁKOVÁ, R. Menšiny v denním tisku (zpráva o výzkumu). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Georgetown, 2002, s. 109 – 129. ISBN 80-210-2791-6.

SEDLÁKOVÁ, R. Romská problematika v denním tisku (případová studie). In *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Georgetown, 2002, s. 131 – 157. ISBN 80-210-2791-6.

SEKYT, V. Romské tradice a jejich konfrontace se současností: Romství jako znevýhodňující faktor. In JAKOUBEK, M. et al. *Romové: Kulturologické etudy*. Ústí nad Labem: Dryada, 2007, s. 188 – 217. ISBN 978-80-87025-11-6.

ŠIMČÍKOVÁ, I. Romové jako sociálně vyloučená skupina. In NAVRÁTIL, P. et al. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003, s. 56 – 73. ISBN 80-7178-741-8.

ŠOTOLOVÁ, E. *Vzdělávání Romů*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-0277-0.

VEČERKA, K. Romové a sociální patologie. In *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, 1999, s. 418 – 445. ISBN 80-902260-7-8.

Kvalifikační práce

SEDLÁKOVÁ, R. *Obraz Romů v televizním zpravodajství – příklad mediální konstrukce reality*. Brno, 2007. Disertační práce. Masarykova Univerzita v Brně. Fakulta sociálních studií. Katedra sociologie. Vedoucí práce J. Volek.

Časopisecké statě

VACULÍK, M.; ČERVENKOVÁ, P. Formování postoje k homosexualitě. *Československá psychologie*, 2007, roč. 51, č. 1, s. 58 – 71. ISSN 0009-062X.

Elektronické zdroje

ČERVENKA, J. *Jak jsme na tom s tolerancí?* [online]. 2005. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-11]. Dostupné na WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100476s_ov50427.pdf>.

ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2006. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-

13]. Dostupné na WWW:
< http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100584s_ov60522.pdf>.

ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2007. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW:
< http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100697s_ov70615.pdf>.

ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2008. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW:
< http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100790s_ov80529.pdf>.

ČERVENKA, J. *Občané o soužití s Romy a o jejich možnostech ve společnosti* [online]. 2009. Praha: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002 [cit. 2009-10-13]. Dostupné na WWW:
<http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100923s_ov90529.pdf>.

Hledáme pronájem bytu, zn. bez předsudků [online]. 2005 [cit. 2009-11-04]. Dostupné na WWW: <<http://www.iqrs.cz/view.php?navezclanku=hledame-pronajem-bytu-zn-bez-predsudku&cislocclanku=2009100017>>.

Informovanost a participace mládeže [online]. 2009 [cit. 2010-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1259754857.pdf>>.

KALIBOVÁ, K.; ČAKL, O. *Rasově motivované násilí v ČR po roce 1989* [online]. 2003 [cit. 2009-10-19]. Dostupné na WWW:
<http://www.romea.cz/index.php?id=detail&detail=2007_2208>.

LEČBYCH, M. *O postojích zaměstnavatelů* [online]. 2002 [cit. 2010-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=811>>.

Postavení a marginalizace Romů v ČR a na Slovensku [online]. 2003 [cit. 2009-10-06]. Dostupné na WWW: <<http://minorities.fsv.cuni.cz/mensiny/seminarni/Kohoutek.htm>>.

Romové v ČR se cítí diskriminováni nejvíc v EU [online]. 1996, 22.4.2009 [cit. 2009-10-08]. Dostupné na WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/romove-v-cr-se-citi-diskriminovani-nejvic-v-eu/372664&id_seznam=786>.

Vývojové změny v adolescenci ve světle novějších empirických výzkumů [online]. 2005 [cit. 2010-03-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=2398>>.

WINKLER, J. *Analýza potřeb integrace Romů na českém trhu práce* [online]. 2006 [cit. 2009-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.mopo-cz.eu/stranky/analyza-potreb-integrace-romu-na-ceskem-trhu-prace>>.

Zpráva ECRI Česká republika [online]. 2004 [cit. 2009-10-20]. Dostupné na WWW: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Czech_Republic/CZE-CbC-IV-2009-030-CZE.pdf>.

Zpráva o stavu lidských práv v České republice v roce 2008 [online]. 2003 [cit. 2009-10-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.osops.cz/download/files/zprava-lp-2008.pdf>>.

Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2008 [online]. Rada vlády pro záležitosti romské komunity, 1996 [cit. 2009-09-27]. Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske>>.

komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-
rok-2008-60515/>.

Seznam zkratk

CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění
SOŠ ek.	střední odborná škola ekonomická
SOU	střední odborné učiliště
TV	televize
ZŠ	základní škola

Seznam příloh

Příloha I Dotazník

Příloha II Grafy

Příloha I

DOTAZNÍK

Tento dotazník je určen žákům ZŠ, učňům SOU, studentům SOŠ ekonomické a studentům gymnázia. Dotazník je anonymní. Pokud není uvedeno jinak, odpovědi zaškrťávejte křížkem. Děkuji vám předem za pravdivost vašich informací.

1) Napište, z jaké země Romové pocházejí.

.....

2) Napište, kolik Romů přibližně žije v ČR.

.....

3) Jaký byl osud Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války? Popište.

.....
.....
.....

4) Jaké mají Romové typické vlastnosti?

.....
.....
.....

5) Myslíte si, že existuje typický Rom?

ano

ne

nevím

6) Vyplňte pouze v případě, že jste v předchozí otázce zaškrtnuli ano. Popište, jak typický Rom vypadá.

.....
.....
.....

7) Napište, jaké osobní zkušenosti máte s Romy a jak tyto zkušenosti hodnotíte.

.....
.....
.....
.....

8) Znáte osobně nějaké Romy? Pokud odpovíte ano, pokračujte otázkou č. 9, jinak otázkou č. 10.

ano ne

9) Stručně popište, jaký máte k těmto Romům vztah.

.....
.....
.....

10) Vadilo by Vám mít za souseda Roma?

ano ne nevím

11) Odkud získáváte informace o Romech?

od rodičů od přátel z televize od učitelů
 z knih, novin, časopisů z jiných zdrojů

12) Získáváte informace o Romech i v některém z vyučovacích předmětů ve škole? Pokud odpovíte ano, uveďte názvy předmětů.

ano ne

.....
.....

13) Myslíte si, že máte dostatek informací o Romech?

ano ne nevím

14) Znáte nějaké význačné romské osobnosti? Pokud odpovíte ano, uveďte jejich jména.

ano ne

.....
.....

15) Znáte nějaký televizní pořad o Romech? Pokud odpovíte ano, uveďte jeho název.

ano ne

.....
.....

16) Šli byste na kulturní akci, kde vystupují Romové? Např. na divadelní hru či hudební vystoupení.

ano ne nevím

17) Co myslíte, že by mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti? Stručně popište.

.....
.....
.....

18) Potýkají se Romové v současné době s nějakými problémy? Pokud ano, uveďte s jakými

.....
.....
.....

19) Napište Váš věk.

.....

20) Vaše pohlaví.

- muž žena

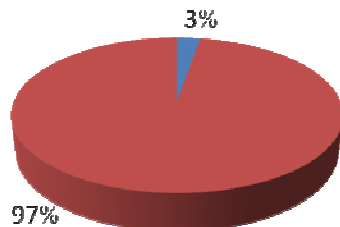
21) Vaše škola.

- ZŠ SOU G SOŠ ek.

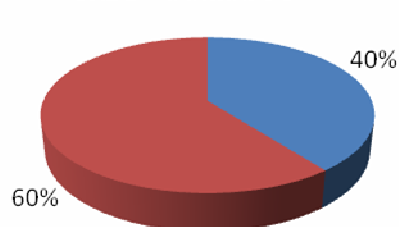
Příloha II

Znalost země původu Romů

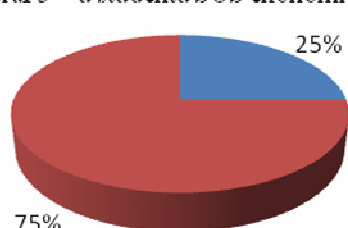
Graf 1 – u žáků ZŠ

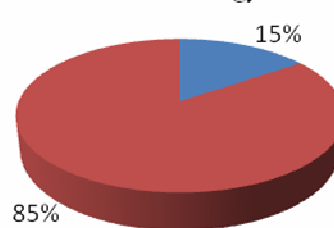
Graf 2 – u učňů SOU

Graf 3 – u studentů SOŠ ekonomické

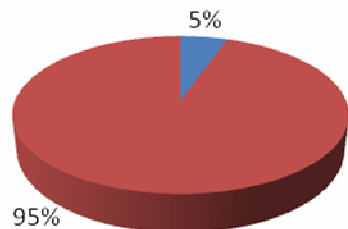
Graf 4 – u studentů gymnázia

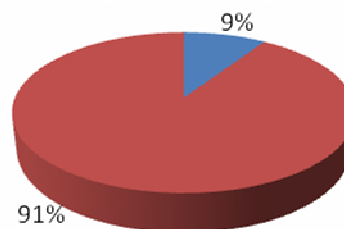
■ Zná ■ Nezná

Znalost počtu Romů žijících v ČR

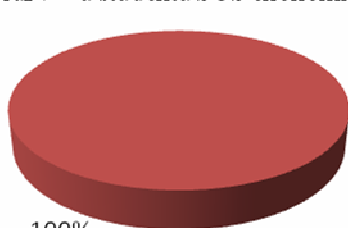
Graf 5 – u žáků ZŠ

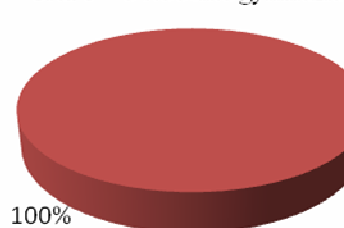
Graf 6 – u učňů SOU

Graf 7 – u studentů SOŠ ekonomické

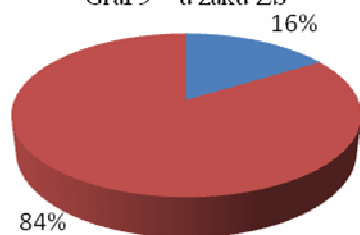
Graf 8 – u studentů gymnázia

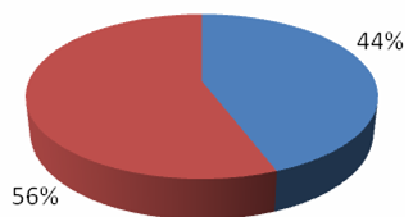
■ Zná ■ Nezná

Znalost osudu Romů v Čechách a na Moravě za 2. světové války

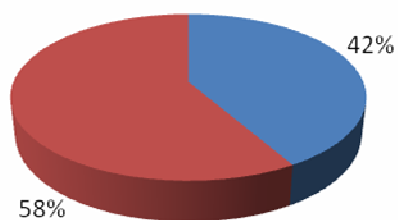
Graf 9 – u žáků ZŠ

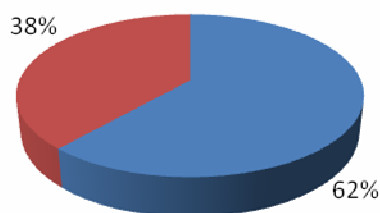
Graf 10 – u učňů SOU

Graf 11 – u studentů SOŠ ekonomické

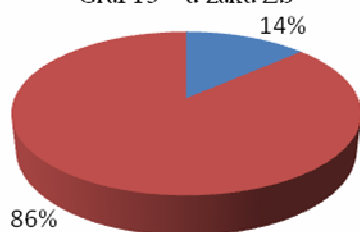
Graf 12 – u studentů gymnázia

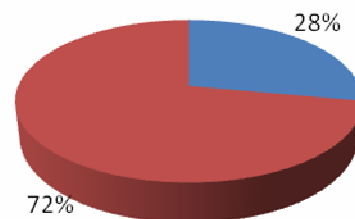
■ Zná ■ Nezná

Znalost nějaké význačné romské osobnosti

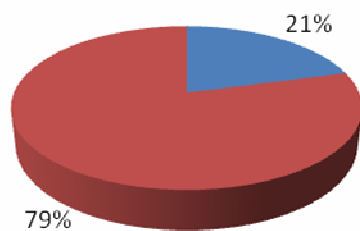
Graf 13 – u žáků ZŠ

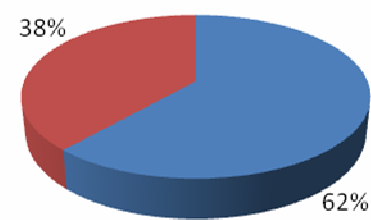
Graf 14 – u učňů SOU

Graf 15 – u studentů SOŠ ekonomické

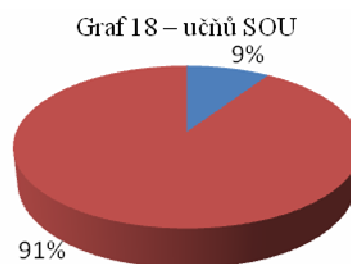
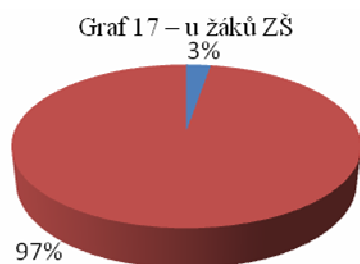

Graf 16 – u studentů gymnázia

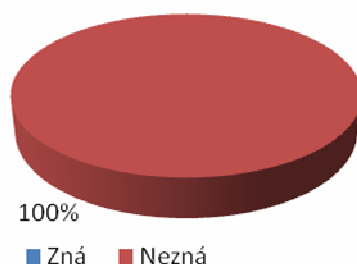

■ Zná ■ Nezná

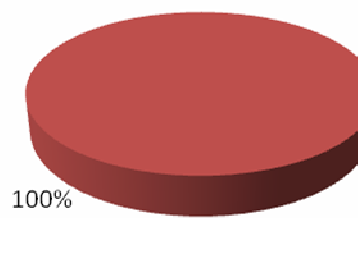
Znalost nějakého televizního pořadu o Romech

Graf 19 u studentů SOŠ ekonomické

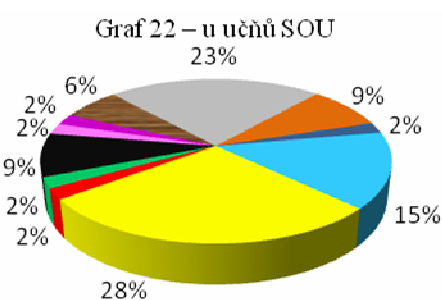
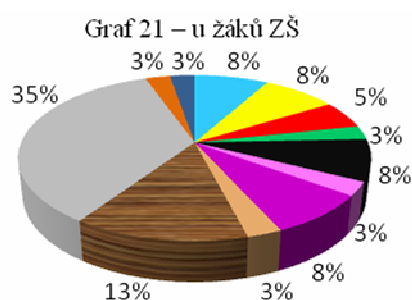

Graf 20 – u studentů gymnázia

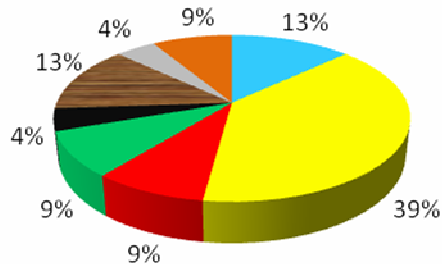

■ Zná ■ Nezná

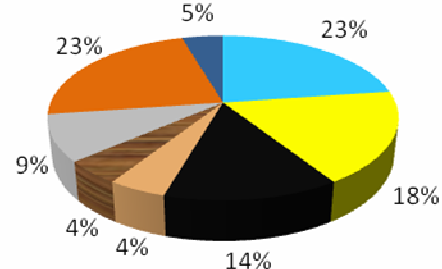
To, co by, podle názorů respondentů, mohlo pomoci lepšímu začleňování Romů do společnosti

Graf 23 – u studentů SOŠ ekonomické

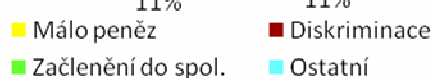
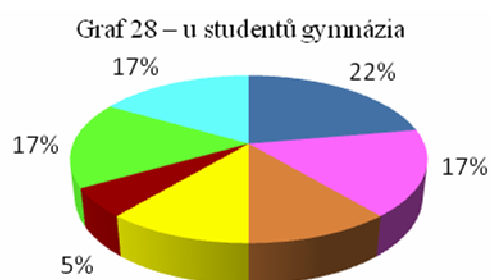
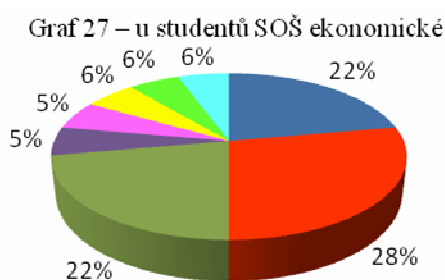
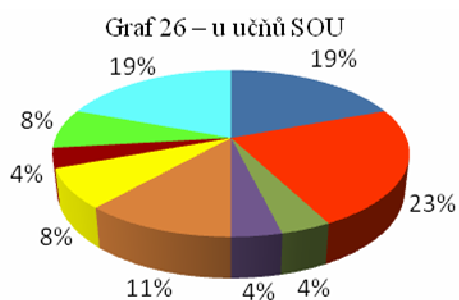
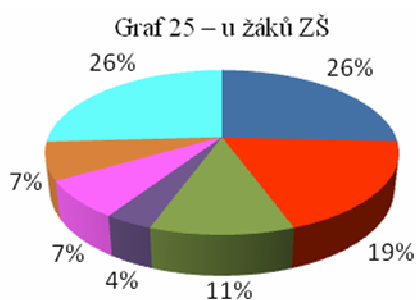
Graf 24 – u studentů gymnázia

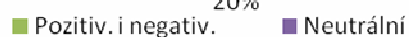
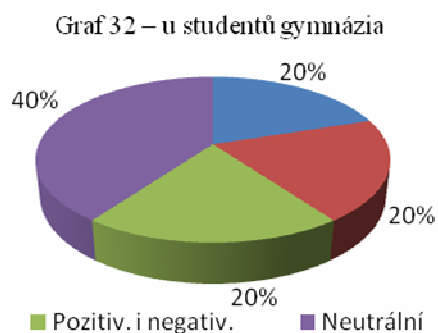
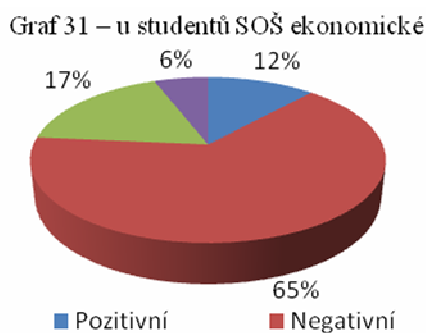
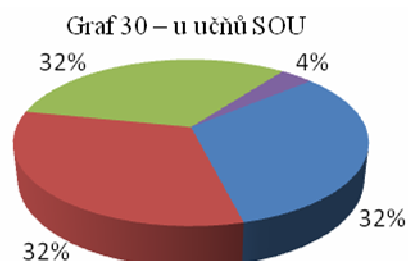
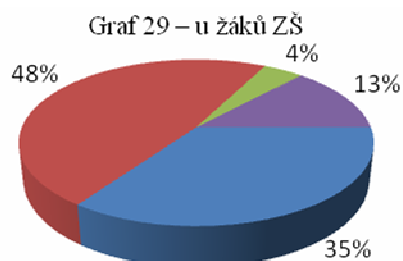
■ Zvýšení zaměstnanosti Romů
 ■ Fyzická likvidace Romů
 ■ Změna postojů majority k Romům
 ■ Odstranění rasismu ze společnosti
 ■ Nic
 ■ Ostatní

■ Lepší chování Romů
 ■ Vystěhování Romů z ČR
 ■ Yváženosť zpráv o Romech
 ■ Odejmutí nebo snížení soc. dávek Romům
 ■ Nevím
 ■ Zlepšit vzdělanost Romů

Problémy, se kterými se, podle názorů respondentů, v současné době Romové potýkají

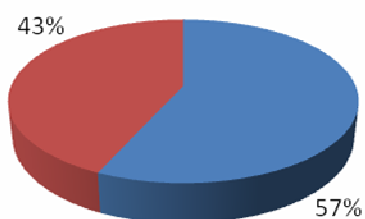

Popis a hodnocení osobních zkušeností s Romy

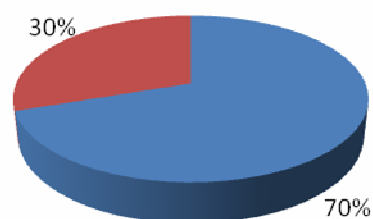

Osobní znalost Romů

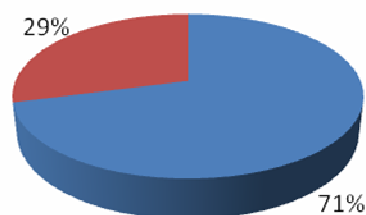
Graf 33 – u žáků ZŠ

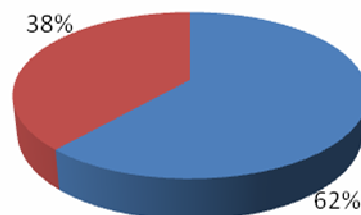
Graf 34 – u učňů SOU

Graf 35 – u studentů SOŠ ekonomické

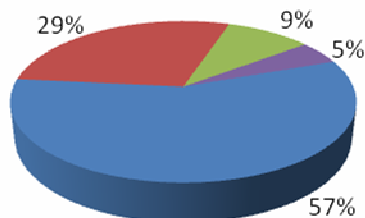
Graf 36 – u studentů gymnázia

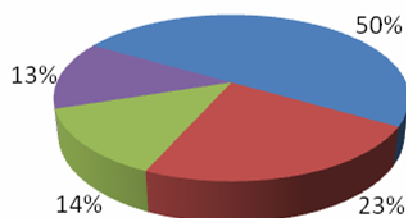
■ Ano ■ Ne

Osobní vztah k Romům, které respondenti osobně znají

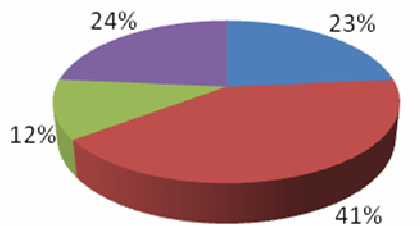
Graf 37 – u žáků ZŠ

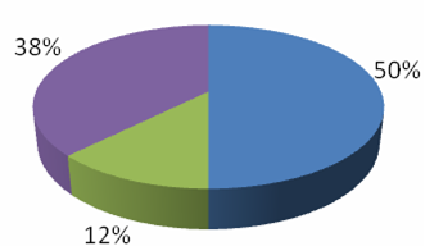
Graf 38 – u učňů SOU

Graf 39 – u studentů SOŠ ekonomické

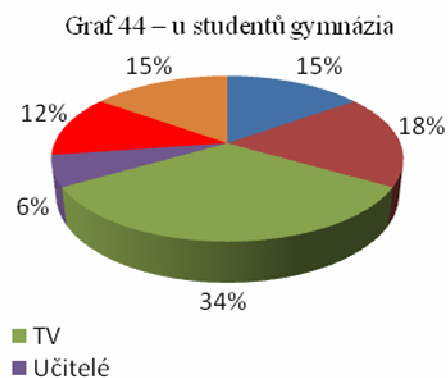
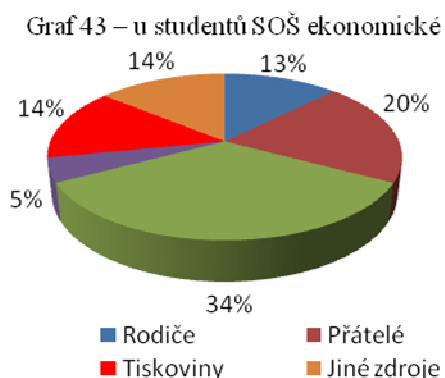
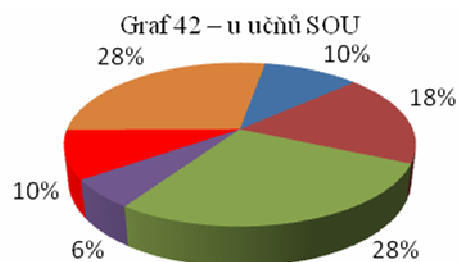
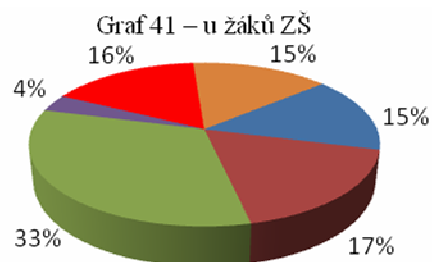
Graf 40 – u studentů gymnázia

■ Pozitivní ■ Negativní

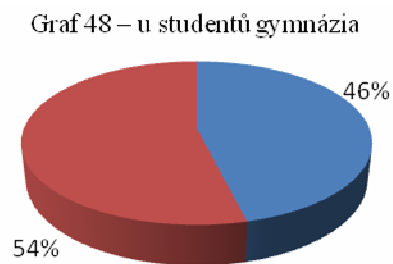
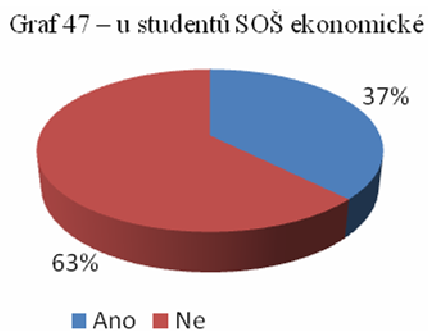
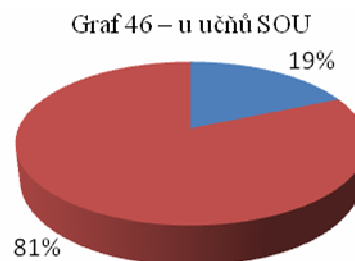
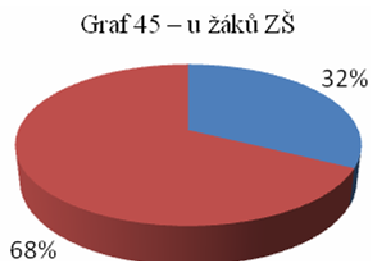
■ Pozitiv. i negativ. ■ Neutrální

Zdroje, z kterých získávají respondenti informace o Romech

■ Rodiče ■ Přátelé ■ TV
■ Tiskoviny ■ Jiné zdroje ■ Učitelé

Získávání informace o Romech z vyučovacích předmětů

■ Ano ■ Ne

Abstrakt

JANOVA, P. *Analýza postojů studentů základních a středních škol k romské populaci*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Elichová.

Klíčová slova: Romové, majoritní společnost, postoje, zkušenosti, informovanost.

Bakalářská práce stručně popisuje podstatu postojů a jejich utváření, seznamuje čtenáře se současnou situací Romů v České republice, naznačuje a stručně popisuje určité problémy, se kterými se Romové v jednotlivých oblastech svého života potýkají. Teoretická část také stručně popisuje hlavní aspekty vztahu mezi majoritní společností a Romy, seznamuje čtenáře s mediální prezentací Romů a jejich současné situace a upozorňuje na extrémní podobu vztahu majoritní společnosti k Romům.

Praktická část obsahuje analýzu informovanosti respondentů o Romech, jejich historii a současné situaci, analýzu zkušeností respondentů s Romy, analýzu vzájemného vztahu mezi informacemi, které respondenti o Romech, mají s tím, jak respondenti Romy hodnotí, analýzu vzájemného vztahu mezi zkušenostmi, které respondenti s Romy mají, s tím, jak respondenti Romy hodnotí a analýzu zdrojů, prostřednictvím kterých respondenti informace o Romech získávají.

Cílem práce bylo zjistit postoje mládeže k romské populaci a analyzovat některé vlivy, které se na utváření těchto postojů podílejí.

Abstract

JANOVA, P. *The Attitude Analysis of Elementary and Secondary School Students to Romany Population*. Ceske Budejovice 2010. Bachelor thesis. University of South Bohemia. Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Supervisor of the thesis M. Elichova.

Key words: Romanies, majority society, attitudes, experience, informedness.

The bachelor thesis briefly describes the fundamental of the attitudes and their formation. It informs the reader about a present situation of Romanies in the Czech Republic, predicates and shortly describes certain problems that Romanies deal with in particular parts of their lives. The theoretical part also briefly describes main aspects of the relation between the majority society and Romanies, informs the reader about a media presentation of Romanies and their present situation and points out the extreme form of the relation of the majority society to Romanies.

The practical part contains a respondent informedness analysis about Romanies, their history and present situation and a respondent experience analysis with Romanies. Then there is an analysis of mutual relation among the pieces of information which the respondents have about Romanies and how they evaluate them afterwards. There is an analysis of mutual relation of the pieces of experience that the respondents have with Romanies and how the respondents evaluate Romanies then. Finally, there is an analysis of the sources where the respondents get their pieces of information about Romanies from.

The aim of thesis was to find out the attitudes of the young to the Romany population and to analyze some of the influences which can be formative in this process.